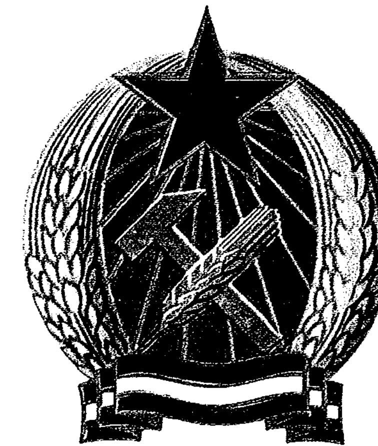
A MAGYAR TÖRTÉNELEM REJTÉLYEI

A SZÁMŰZÖTT RÁKOSI

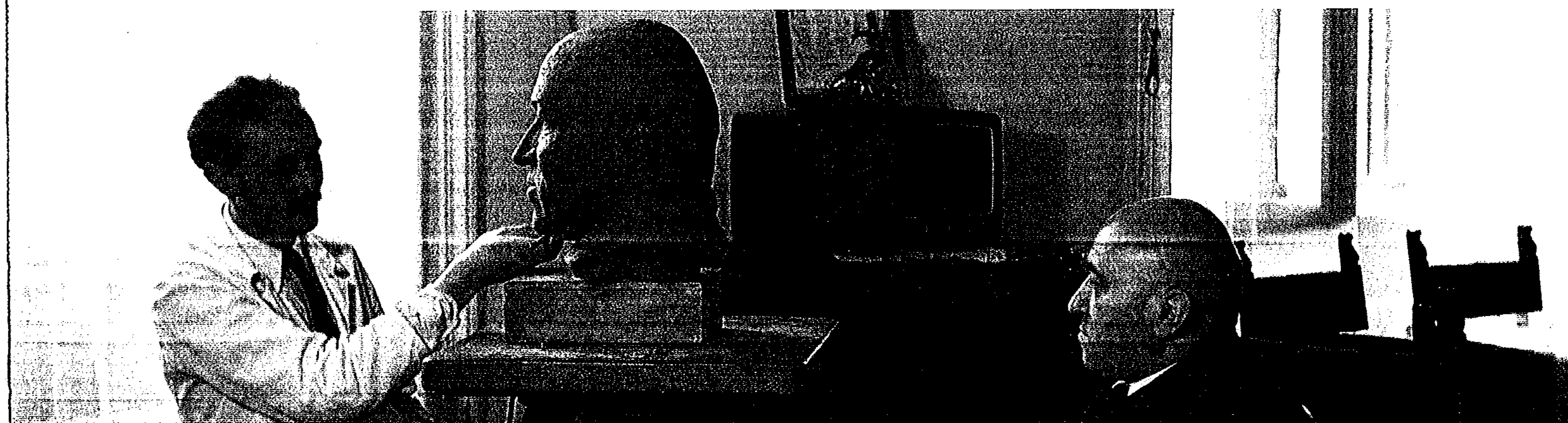

Az előző oldalon:
RÁKOSI-CÍMER

A SZÁMŰZÖTT RÁKOSI

Feitl István

Kossuth Kiadó

AZ ÚJJÁÉPÍTETT LÁNCHÍD ÜNNEPSÉGÉNEK TRIBÜNJÉN az első sorban, balról: Vas Zoltán, Gerő Ernő, Dobi István, Rákosi Mátyás, Bebrits Lajos, Kállai Gyula, Kádár János, Ries István, 1949. Széchenyi István (Roosevelt) tér, balra a mai Belügyminisztérium épülete látszik.

Bevezető

ákosi Mátyás 1956 júliusától 1971. február 5-én bekövetkezett haláláig a Szovjetunióban élt. Az 1919–1924 és 1940–1945 közötti évek utáni harmadik emigráció állomásai a következők voltak: 1957 nyaráig Moszkva, 1957 és 1962 között a Fekete-tenger közelében levő város, Krasznodar, 1962–1966 között egy, a kínai határhoz közeli kirgiz falu, Tokmak, azután csaknem egy esztendőt a Gorkijtól délre fekvő kisvárosban, Arzamaszban töltött a vakok és gyengénlátók házában Rákosi Mátyás.

Az utolsó otthona 1967 végétől a zárt város, Gorkij volt, azon belül is a külföldiek számára kijelölt lakónegyed. Az időről időre elterjedt pletykák ellenére egyszer sem járt ezekben az években Magyarországon, bár az MSZMP vezetése 1966-tól fontolgatta hazaengedését, sőt 1969 márciusában a Központi Bizottság elvi döntést hozott hazahozataláról. Végül csak hamvai érkeztek meg 1971. február 12-én, hogy négy napra rá – Biszku Béla „szervezésében" – szigorú rendőri felügyelet mellett a család itthon temethesse el. Hamvai ma is a Farkasréti temetőben vannak elhelyezve, hogy hol, azt csak a beavatottak tudják.

Vajon miért volt ismeretlen a hazai és a nemzetközi közvélemény előtt 1956 után Rákosi Mátyás sorsa? Miért titkolózott mindenki? A szovjetek eleget tettek a magyar kérésnek, egyébként sem volt érdekes és fontos, hogy tájékoztatást adjanak a számukra jelentéktelen személyi kérdésről. Kádár János és a hazai Politikai Bizottság számára viszont érzékeny problémát érintett az ügy. Végig napirenden tartotta a balos nézetekkel szembeni vitát, amelynek főként nemzetközi vonatkozásban volt jelentősége. Kádárék a kínaiakkal, a szovjetekkel, a románokkal, a keletnémetekkel és másokkal rendre konfliktusba kerültek ilyen kérdések kapcsán, de nem akartak összeveszni velük. Rákosi személye mintegy jelképezte ezt a szembenállást.

Ha pontosan akarnánk fogalmazni, Kádár–Rákosi-ügyről kellene beszélnünk. A két vezető konfliktusa ugyanis összefonódott. Kádárnak meggyőződésévé vált, hogy a dogmatizmus, a személyi kultusz, s főként a koncepciós eljárások, a kivégzések, letartóztatások mindig felkavarják az állóvizet. S ha a Központi Bizottság előtt felkavarja, mi lesz a szélesebb nyilvánosság előtt? Mi lesz, ha valaki felismeri az utcán Rákosit? Mi lesz, ha kitudódik a címe?

A titkolózás aztán pletykák és legendák terjedését segítette elő. Kádár János pedig félve magánál tartotta, személyes tulajdonának tekintette az ügy dokumentációját. Halála után páncélszekrényéből került végre a Magyar Országos Levéltárba, hogy aztán a rokonok, a testvér, Bíró Ferenc és felesége, Bíró Eugénia is a nyilvánosság elé lépjen.

RÁKOSI MÁTYÁS VISSZAEMLÉKEZÉSE 1957-ES SZOVJETUNIÓBELI NYARALÁSÁRÓL (részlet)

„...Moszkvába repültem. Ott közöltem az elvtársakkal, hogy mielőtt szanatóriumba mennék gyógykezelésre, szeretnék a Fekete-tenger mellett egy kicsit pihenni és fürdeni. Ezt a kívánságomat azonnal teljesítették, s ugyancsak a kormánygéppel egy vagy két nap múlva a Krímbe repültem. Velem volt a feleségem, az egyik ismerősöm és Politzer doktor, az orvosom, akit tanácsosabbnak láttam az útra magammal vinni, mert nagyon ki voltam merülve... Csakhamar Szimeizben voltam, egy szép nagy majdnem vadonatúj villában, közvetlenül a tengerparton. A vacsoránál már találkoztam régi ismerőseimmel, Mihajlov elvtárssal, az akkori oktatásügyi miniszterrel, és Bescsev elvtárssal, a közlekedésügyi miniszterrel, akik ugyanabban a villában nyaraltak.

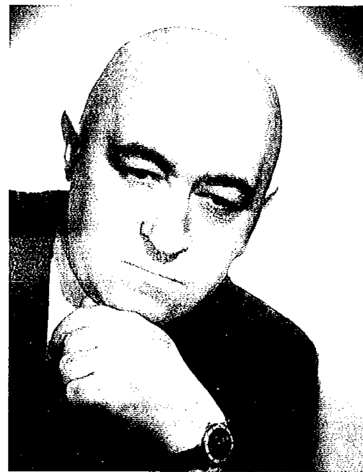
Csakhamar tapasztalhattam, hogy ez a pihenő a szovjet és nemzetközi kommunista vezetők villáitól nem messze feküdt. Néhány nap múlva találkoztam Jacques Duclos elvtárssal, aki közvetlen szomszédságomban lakott. Mindketten nagyon örültünk egymásnak s hosszú órákat töltöttünk együtt a régi közös emlékek és az új problémák megbeszélésével... Egy napon meghívtak Hruscsov elvtárshoz, aki nem messze onnan, II. Sándor cár kastélyában pihent családjával együtt. Hruscsov elvtársnál később is ismételten voltam, egy alkalommal szarvasvadászaton is részt vettem."

Befolyásos ellenségek

Vajon a magyar vezér ugyanúgy érinthetetlen volt, akárcsak Sztálin, és csak a halála jelenthetett megváltást uralmától? 1953. március 5-én Sztálin elhunyt, és nem nevelt ki utódot, így megkezdődtek a személyi harcok.

Beriját rövidesen likvidálták, majd kisebb csoportok csatája zajlott Moszkvában, míg végül Nyikita Szergejevics Hruscsov került az élre. Rákosi egy ideig ügyesen lavírozott, de aztán áldozatul esett a belső bizalmatlanságnak, közgyűlöletnek. Ráadásul a szovjetek érdekeit sem szolgálta, így mennie kellett.

Rákosit sokan gyűlölték. Befolyásos ellenségei azonban nemigen akadtak, mely alatt az 1950-es évek elején olyanok értendők, akik szovjet vezetőket tudtak volna ellene hangolni. Sorsa ugyanis tőlük, mindenekelőtt Sztálintól függött. Rákosi Mátyás pedig mindent megtett, hogy ilyenek ne is legyenek, hiszen Sztálinnal például a magyarok közül szinte kizárólag neki volt közvetlen kapcsolata. Bármilyen furcsa, de egyesek ezt egyáltalán nem nézték jó szemmel. Az egyik ilyen figura Jevgenyij Dmitrijevics Kiszeljov, budapesti szovjet nagykövet volt, kinek hiúságát és persze befolyását mélyen sértette, hogy Rákosi nem rajta keresztül, hanem közvetlenül a diktátorral beszéli meg gondjait, amelyekről aztán a nagykövetnek nem is volt tudomása, így nem gyakorolhatta teljes mértékben helytartói hatalmát. Fúrta is Rákosit jelentéseiben, de ezeket először 1952-ben vette kézbe Molotov külügyminiszter, akit aztán Kiszeljov személyesen is igyekezett meggyőzni a magyar belpolitikai vonalvezetés hibáiról. Állítólag ez képezte egyik alapját a magyar párt vezetésében lezajlott 1953-as szovjet beavatkozásnak.

RÁKOSI MÁTYÁS 1892–1971

A másik, Rákosi memoárjában is gyűlölettel emlegetett ellenség Lavrentyij Berija, a titkosszolgálat rettegett feje, a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának (SZKP KB) elnökségi tagja volt. Berija sem szerette, hogy valakinek közvetlen befolyása van Sztálinra. Különösen, ha az a valaki agyonvereti a magyar titkosszolgálatba beépített emberét, nevezetesen az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) helyettes vezetőjét, Szűcs Ernőt, és akinek kompromittáló információi lehettek rá nézve. Sztálin halála után ugyanis élet-halál harc folyt az utódlásért Moszkvában. Aki leginkább beleszólhatott ebbe, az Rákosi volt.

SZTÁLIN TEMETÉSE, 1953. MÁRCIUS
Még teljes az egység. Baloldalt: Molotov, Vorosilov, Berija, Zsukov. Jobboldalt: Mikojan, Kaganovics, Hruscsov, Bulganyin. Hruscsovot mint az SZKP titkárát bízták meg a temetés szervezésével. Visszaszerzi a párt befolyását az államszervezet felett és letartóztatja, majd kivégezteti Beriját és társait.

KISZELJOV, a Szovjetunió új magyarországi nagykövete ünnepélyesen átnyújtja megbízólevelét az Elnöki Tanács fogadótermében.

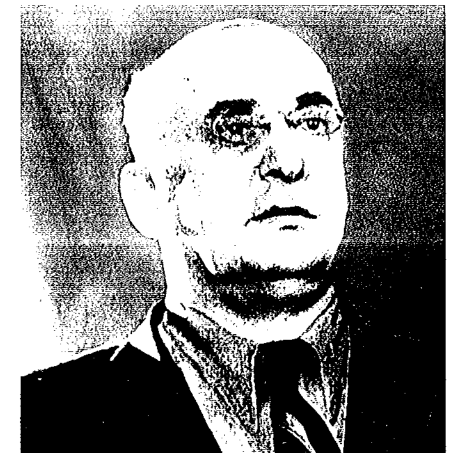

VJACSESZLAV MIHAJLOVICS MOLOTOV
1890–1986

Jevgenyij Dmitrijevics Kiszeljov 1908–1963

Szovjet diplomata. 1949–1954 között a Szovjetunió magyarországi nagykövete. 1953-ban jelen van Moszkvában a magyarok kioktatásánál, Rákosi leváltásánál a miniszterelnöki tisztségből. (Őt Jurij Andropov követi ebben a tisztségben.) 1954–1955-ben és 1959–1962-ben külügyminisztériumi osztályvezető, 1955 és 1959 között egyiptomi követ, 1962–1963-ban az ENSZ főtitkárhelyettese.

Rákosi 1953-ban Moszkvában rájön, hogy Kiszeljov nagyköveti jelentései miatt támadják a magyar delegációt és személy szerint őt amerikai különtárgyalásokkal, nevezetesen Eisenhower azon kijelentésével, hogy személyesen vele akar megbeszéléseket folytatni.

LAVRENTYIJ PAVLOVICS BERIJA
1899–1953

NAGY IMRE MINISZTERELNÖK beszédet mond a Parlamentben az Országgyűlés második napján, 1953. július 4-én. Mellette, az első padsorban Gerő Ernő, a Minisztertanács első elnökhelyettese és Dobi István, az Elnöki Tanács elnöke ülnek. A második sorban Rákosi Mátyás, a Magyar Dolgozók Pártjának (MDP) főtitkára, valamint Kovács István, az MDP Politikai Bizottságának tagja foglalnak helyet.

RÁKOSI ÉS FARKAS MIHÁLY honvédelmi miniszter a Kossuth Lajos téren tartott választási nagygyűlésen. Hamarosan szembekerülnek egymással. 1953 után Kiszeljov ötletére Farkast hazarendelik a Szovjetunióból és a Politikai Bizottság tagja lesz, lényegében Nagy Imre embere a pártközpontban. 1955-ben Rákosi „árulásáért" meneszti.

S hogy miért? Ne feledjük, hogy a Sztálinnal és Berijával közösen megkonstruált Rajk-ügy világpolitikai akció volt, ami után perek lavinája indult meg a térségben, nem utolsósorban azért, mert Rákosi ötszázhuszonhat, különböző országban dolgozó kommunista politikusra vonatkozóan szolgáltatott terhelő adatokat. A magyar főtitkár olyan titkosszolgálattal rendelkezett, amelynek talán a legkiterjedtebb információs bázisa volt, beleértve a szovjetek hazai és jugoszlávellenes akcióit is. Azt pedig senki sem tudhatta, hogy Sztálin hány titokba avatta be „tanítványát". Rákosi helyreigazítása tehát Berijának valóban érdeke volt, de Malenkovnak, Hruscsovnak sem kevésbé.

Így aztán meglepően egységes volt az SZKP KB Elnöksége Rákosi 1953. júniusi háttérbe szorításában és Nagy Imre miniszterelnöki kinevezésében. Mi több, amikor Malenkov szemére vetette, hogy 1946-ban titokban akarta tartani Eisenhower amerikai elnök neki szóló meghívását, már-már egy, ellene szerveződő koncepciós per árnya rémlett fel a szeme előtt.

BELSŐ RIVÁLISOK

Az 1953-as moszkvai megalázás után Rákosi visszavonulót fújt, mivel nem kívánt azonnal nyílt harcot indítani Nagy Imre ellen, különösen, miután az új miniszterelnök mellé állt a komoly szervezőkészséggel és befolyással rendelkező, ugyanakkor szemforgató Farkas Mihály.

Rákosi Farkas miatt a pártapparátusban sem érezhette magát biztonságban. Berija bukása és kivégzése után kissé megnyugodott, mert a legveszedelmesebbnek vélt ellenségtől megszabadították. Ugyan belekényszerült a rehabilitációk elindításába, de ekkor még azt a benyomást keltették Gerő Ernővel, hogy „jó királyként" semmiről sem tudott, s minden koncepciós per, minden gazság az ÁVH vezetőjétől, Péter Gábortól eredt. Amíg Nagy Imre mással volt elfoglalva, ő ügyesen igyekezett magához édesgetni a börtönből kiszabadult legfontosabb kádereket, köztük Kádár Jánost.

1954 nyarán már leszámolásra készülhetett Nagy Imre ellen. Kihasználta, hogy ősszel hosszú ideig egy Moszkva melletti szanatóriumban kezelték, s addig tárgyalgatott a Kreml uraival, amíg elnyerte a politikai bűnbocsánatot. SZKP elnökségi határozattal tért haza, amely elítélte a jobboldali elhajlást. Egyetlen ülésen felsorakoztatta maga mögött a Magyar Dolgozók Pártjának Politikai Bizottságát. 1955 márciusára újra ő lett az úr, Nagy Imre pedig belső száműzetésbe kényszerült.

Alig több mint egy év múlva, 1956. február 14-e és 25-e között, a Szovjetunió Kommunista Pártja híres XX. kongresszusa után azonban ismét fordult a kocka. A zárt ülésen Hruscsov legendás Sztálint leleplező beszéde idehaza is felbátorította Rákosi ellenségeit, hogy hangot adjanak nemtetszésüknek.

A HITELVESZTÉS

Rákosit derült égből villámcsapásként érte a kongresszus zárt ülésén elhangzott beszéd. Naivan abban reménykedett, hogy nem szivárog ki, így azt javasolta idehaza, hogy azt a tanulságot vonassák le az MDP központi vezetőségével, hogy nálunk minden rendben van, s folytatható az eddigi politika. A második ember, Gerő Ernő ekkor lehetőséget látott arra, hogy nemet mondjon „főnökének". „Lépni kell – mondta –, folytatni kell a rehabilitációt, új, kollektívabb vezetői stílust kell életbe léptetni." Ez jobban tetszett a Politikai Bizottságnak. Rákosi kisebbségben maradt.

Az 1956. március 12–13-i központi vezetőségi ülés azonban még ezen is túlment. Rákosi visszaemlékezése szerint Kádár János magából kikelve, üvöltve követelte Farkas Mihály és fia felelősségének megállapítását. Azonnal kétórás szünetet rendeltek el, de a szellemet ezzel sem sikerült visszazárni a palackba. Kádár mellé

◄ **A SZOVJETUNIÓ KOMMUNISTA PÁRTJÁNAK XX. KONGRESSZUSA** Moszkva, 1956. február 14–25. Jobb oldalon, a harmadik sor bal szélén Rákosi Mátyás, az MDP főtitkára

▲ **A RAJK-PER:** Rajk László a bíróságon 1949 szeptemberében. Farkas Mihály és Kádár János is kihallgatta. Halálra ítélték, és október 15-én kivégezték.

állt Köböl József, Horváth Márton, Révai József, Szántó Zoltán, s így a törvénysértések további vizsgálata, Farkas Mihály felelősségének megállapítása határozati rangra emelkedett. Ez vészesen közel hozta Rákosi Mátyás szerepének kiderítését is.

Áprilisban Rákosi kijátszotta utolsó ütőkártyáját: a Rajk-pert, a koncepciós eljárásokat a szovjetek, jelesül Berija kényszerítette Magyarországra. Ő csak áldozat volt, mert mindent elhitt, amit Moszkvából bizonyítékként tártak elé – fejtegette az április 10-i megyetitkári értekezleten. „Az is központi direktíva volt – tette hozzá –, hogy a párt főtitkári tisztsége mellett miniszterelnök legyen, ő nem akart az lenni."

RÉVAI JÓZSEF
1898–1959

A Rákosi-korszak meghatározó kultúrpolitikusa. Amikor a XX. SZKP Kongresszuson elítélték a sztálinizmust, súlyos bírálatot fogalmazott meg Rákosi Mátyásról. 1956. október 25-én kizárták a PB-ből. A Szovjetunióba menekült, ahonnan csak 1957-ben tért vissza.

FARKAS MIHÁLY
1904–1965

Nyomdász, kommunista ifjúsági vezető. 1945–1951 között az MKP és az MDP főtitkárhelyettese, 1948-tól vezérezredes, 1952-től hadseregtábornok, 1948–1953 között honvédelmi miniszter. 1957-ben előbb 6, majd 16 évre ítélik. 1960-ban szabadul.

Rákosi azonban a szovjetellenes kártya kijátszásához nem kapta meg előzetesen Moszkva engedélyét, így aztán többen szemére vethették a szovjetellenesség vádját. Csapdába került. Gerő Ernő és más vezetők időközben sűrűn jártak „beszélgetésre" Andropov szovjet nagykövethez, melynek tartalmáról Hruscsovék természetesen értesültek. Többek között ezek az információk is jelezték, hogy Rákosi népszerűsége és hitelessége csökken, már vezetőtársai előtt is. A közvélemény pedig gúnyolta. Csúfnevet kapott, a háta mögött kopasz feje miatt csak úgy szólították, „a borzas". Az egyik párttaggyűlésen Litván György nyíltan lemondásra szólította fel.

A bukás

A népszerűtlen Gerő Ernő lett az utód, de őt Rákosi nem tudta kompromittálni, Kádár Jánost viszont igen, s kettejük viszonyában ez lett a meghatározó tényező. Kádár és Rákosi egyaránt felelős Rajk László haláláért: cinkosok. Kádárról ez nem derülhetett ki, mert bűnös és áldozat szerepében egyszerre nem lehet valaki: a közvélemény nem fogadja el ezt senkitől.

indezek ellenére az 1956. június 7-e és 14-e között itt tartózkodó Mihail Andrejevics Szuszlov, szovjet fő-ideológus, befolyásos elnökségi tag bizalmáról biztosította a vezért, és ezt látszott igazolni a hónap végi moszkvai kommunista csúcstalálkozó is. Néhány nappal később, a szovjet–jugoszláv békülés újabb állomásán Josip Broz Tito megvető véleménye ismeretében a szovjetek úgy döntöttek, hogy könnyebben boldogulnak Magyarországon is Rákosi nélkül.

A Budapestre érkező Anasztasz Mikojan – egy mítosz szerint – a repülőtérről a főváros felé tartó úton, a gépkocsiban a maga természetes egyszerűségével közölte Rákosival, hogy Moszkva menesztette. Rákosi lesújtva, de azonnal tudomásul vette sorsát. Politikai bizottsági tagságának megtartásáért még szót emelt, de végül csak arra törekedett, hogy ne Gerő Ernő, hanem Kádár János legyen az utóda. Azt hitte, vele később könnyebben elbánik. Valójában Mikojan körültekintő, alapos tájékozódás után javasolta Rákosi eltávolítását.

Az MDP 1956. július 18–21-i központi vezetőségi ülésére a kor koreográfiája szerint Rákosi Mátyás maga fogalmazta meg lemondását. Egészségi állapotára helyezte a hangsúlyt, majd arról beszélt, hogy hibái módot adtak az ellenségnek, hogy rajta keresztül pártját igaztalan támadás érje. A személyével szembeni bizalmatlanságot is említette, ami akadálya a XX. kongresszuson elfogadott, általa is helyeselt irányvonal érvényesítésének. Áldozat ő tehát, de köteles áldozatot hozni a kommunista világmozgalom oltárán is. A helyzet sajátossága az volt, hogy erről kivételesen a Központi Vezetőségben vita bontakozott ki. Többen a lemondás ellen szólaltak fel, sőt még Mikojannak is közbe kellett avatkoznia. Végül azonban mindenki sajnálkozással vált meg a vezértől.

KÁDÁR MEGALKUVÁSA

A szemközti oldalon olvasható idézet jól érzékelteti a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének (MDP KV) hangulatát, de annak, hogy Kádár János kiskaput hagyott Rákosi Mátyás politikai visszatérése előtt, volt egy speciális oka, ami a két politikus későbbi viszonyát meghatározta.

A központi vezetőségi ülés egyik napirendje a Farkas Mihály-ügy volt, amelynek formálásában Rákosi az utolsó pillanatig részt vehetett. A vizsgálati jelentés Farkas Mihály mélybe rántása mellett Rákosi Mátyás újabb felmentését tartalmazta a koncepciós perek politikai felelőssége alól. S nemcsak ezt, hanem Kádár János kompromittálását a Rajk-vizsgálatban játszott szerepe miatt. Rákosi ezzel szemben a félrevezetett ember képében tetszelgett, akinek „gyanakvó, bizalmatlan természetét kihasználva" követte el üzelmeit Farkas. Pedig a Politikai Bizottság valamennyi tagja tudta, hogy Rákosi

Részlet Kádár János felszólalásából az MDP KV 1956. július 18–20-i ülésén

Pártunk számára a politikai veszteség ott van, hogy pártunknak évtizedek óta olyan kimagasló vezetője, aki csak hasonlíthatóan is lett volna Rákosi elvtárshoz, nem volt, és bizony, elvtársak, mondjuk meg, nem is lesz egy jó ideig. S ez veszteség a párt számára. Mégis, a döntés szükséges, mert ez az erkölcsi-politikai érték nagyon megfogyatkozott az utóbbi két esztendőben, és olyan helyzet állt elő, hogy szerintem, ha ez így tovább megy, teljesen tönkremegy, viszont a döntés következtében, mint ahogy már az első visszhangja is mutatja, megmaradhat, és bizonyos mértékig növekedhet is a párt számára. Mert az a becsületes, nyílt, egyenes állásfoglalás és magatartás, amit Rákosi elvtárs ebben a súlyos pártkérdésben tanúsított, máris kedvező, mély visszahatást váltott ki a tömegekből. És erre a mi pártunknak szüksége van, erre az erkölcsi és politikai tőkére.

Kádár János Mikojannak kifejtett véleménye

A párt tagjai körében az a vélemény alakult ki, hogy a nemzetközi helyzet kiéleződése esetén Rákosi és Gerő kihasználva a szituációt, fordulatot hajt végre a párton belül az önkényeskedések és a nekik nem tetsző párttagok elleni represszjók régi gyakorlata irányában. Rákosi és Gerő csak ímmel-ámmal hajtja végre az MDP KV márciusi plénumának határozatait, azt is csak nyomás alatt... Miután rehabilitáltak, voltam Rákosi elvtársnál, és elmondtam kétségeimet a Rajk-üggyel kapcsolatban, és javasoltam, hogy objektíve felül kell vizsgálni az ügyet. Rákosi elvtárs azonban ezt elutasította, kijelentette, hogy Rajkot bűnösnek tekinti. Ha akkor Rákosi elvtárs beleegyezett volna a Rajk-ügy objektív felülvizsgálatába, az én bizalmam, akárcsak más elvtárs bizalma, rendíthetetlen maradt volna, és ő megőrizte volna a párton belüli tekintélyét. A gond nem az, hogy Rákosi elvtárs hibákat követett el 1953 előtt, hanem az, hogy nem mutatott kellő hajlandóságot a későbbiekben e hibák kijavítására, holott az egész párt tudott róla. Mi több, Rákosi elvtárs még megmenthette volna magát, ha közvetlenül az SZKP XX. kongresszusának határozatai után hozzáfog az általa elkövetett hibák kijavításához. Ő azonban megengedhetetlen módon halogatta az SZKP XX. kongresszusa határozatainak a végrehajtását, őszintétlenül tette, „mintha bottal hajtanák". Ez a fő oka annak, hogy a párton belül megváltozott a Rákosi elvtárshoz való viszony. ...Félünk, hogy a helyzet megváltozása esetén Rákosi elvtárs ismét visszatér az önkényeskedés régi gyakorlatához, és börtönbe csukat bennünket azért, mert becsületes és elvhű emberek vagyunk.

KÁDÁR JÁNOS 1912–1989

ANASZTASZ IVANOVICS MIKOJAN 1895–1978

Részlet Mikojan 1956. június 14-i, Moszkvába küldött jelentéséből

Egyes elvtársak, mint Gerő, Hegedüs, Kovács és mások, tisztában vannak a helyzet veszélyességével, de semmi javaslatot nem tettek, és bár hozzászólásaikból az derült ki, hogy minden a Rákosi-kérdés körül csúcsosodik ki, senki közülük nem volt hajlandó ezt a kérdést felvetni. Úgy látszik, mindannyian arra várnak, hogy a Rákosi-kérdést mi vessük fel, mivel úgy vélik, e kérdésben köti őket a mi vonalunk. (...) Amikor én magam felvetettem ezt a kérdést, akkor azt hangsúlyozták, hogy a legfontosabb dolog, a legfőbb botránykő: a törvénytelenségekért való felelősség kérdése. (...) Mindenki azon a véleményen van, hogy a bűnös nem annyira Farkas, mint inkább Rákosi.

RÁKOSI MÁTYÁS ÉS FELESÉGE,
Fenya Fjodorovna Kornyilova

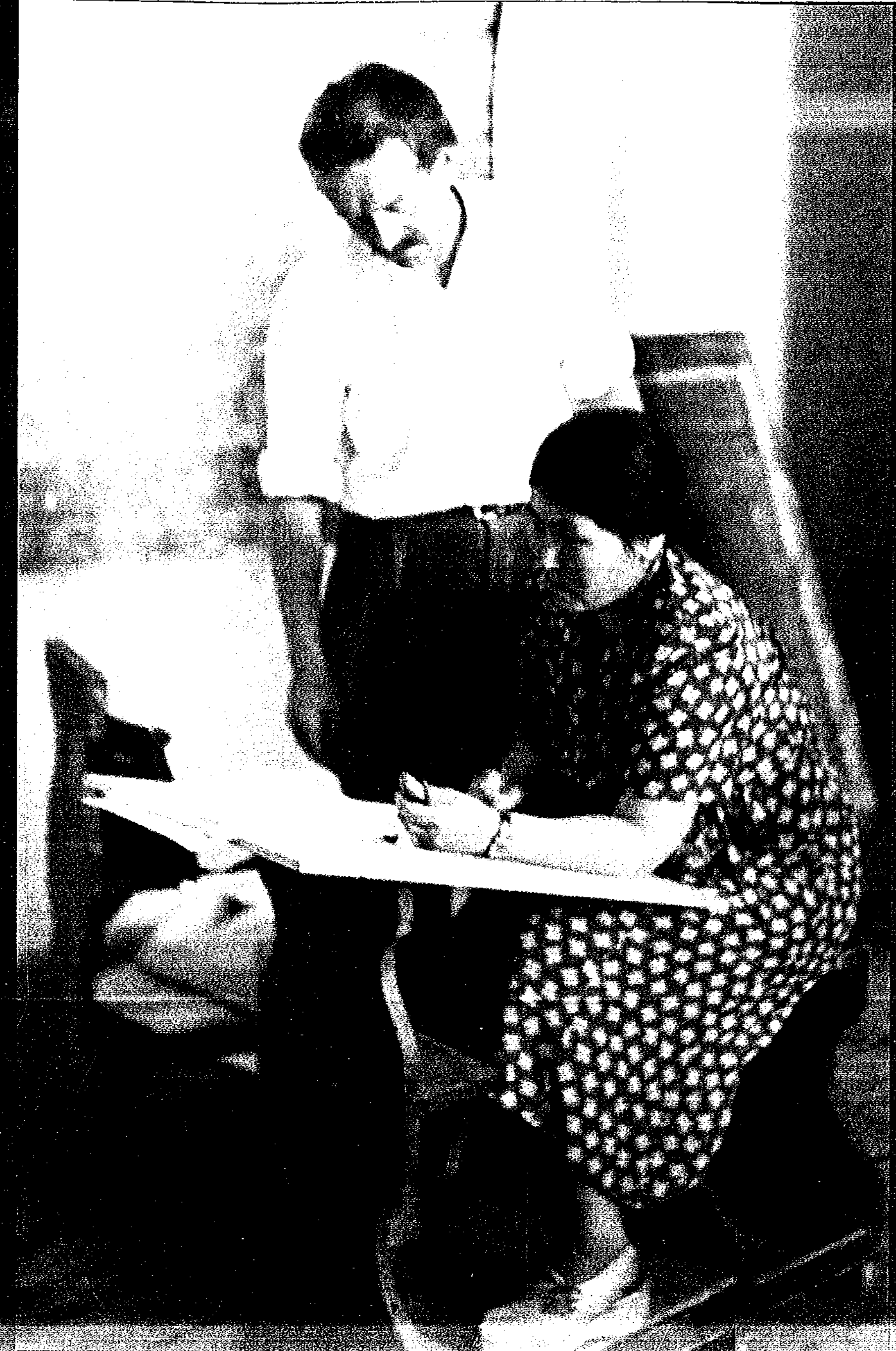
Fenya Fjodorovna Kornyilova

1903–1980

A rejtélyes, ismeretlen asszonyról keveset tudunk. Rákosi Mátyás feleségét a barvihai pártüdülőben ismerte meg 1941-ben, Moszkvába érkezése után nem sokkal. A 38 éves jakut származású ügyésznő akkoriban házas, a Bírák és Ügyészek Országos Szakszervezetének elnöknője, s egy kamasz fiúgyermek édesanyja volt. Pontosan nem tudni, mikor vált el az előző férjétől, és ment hozzá az 50 éves Rákosihoz.

Moszkvában együtt nevelték Fenya első házasságából született fiúgyermekét. Miután Rákosi Mátyás és Fenya Fjodorovna Magyarországon telepedtek le, a fiú Moszkvában maradt, katonatiszt lett, majd mérnöki diplomát szerzett.

A házaspár Budapesten örökbe fogadta Rákosi legfiatalabb, a nácik elleni harcban meghalt húgának, Hajnalnak hétéves fiát, akit azonban árvaházban neveltettek. Fenya Budapesten iparművészetet tanult, majd követte férjét az emigrációba, osztozott sorsán, közel harminc évig voltak házasok. Rákosi halála után nem tért vissza Budapestre, Moszkvában maradt.

Mátyás a fő felelős a koncepciós perekért. Kádár kimondatlanul is másodrendű vádlott volt az előterjesztésben, és ez meghatározta a központi vezetőségi ülésen tanúsított magatartását. Ő nem kezdeményezhette az ügy napirendről való levételét és újravizsgálását. Az ügyet pedig szinte mindenki rettegve le akarta zárni, legfőképpen Gerő Ernő, de Mikojan is. Még Farkas Mihály ellenállását is leszerelte. Kádár ráadásul önkritikával tartozott, és még örülhetett, hogy ezt elfogadták. Majd megfogalmazta azokat a gondolatokat, amelyeket hallani akartak tőle: „Én a jelentéssel, mint a Központi Vezetőség egyik tagja egyetértek, a javaslatot teljes meggyőződésemmel helyeslem és támogatom. Ugyancsak ki kell jelentenem, hogy a párt általános helyzete és összérdeke, valamint népköztársaságunk államérdeke megkívánja, és én a magam részéről kész vagyok mindenütt ilyen értelemben fellépni, hogy mi ebben az ügyben tovább ne menjünk."

1956. december 5-éig tartotta is ígéretét.

ELNYÚLÓ GYÓGYKEZELÉS

1956 júliusában, amikor a szovjet vezetés álláspontját közvetítő Mikojan tanácsára Rákosi Mátyást leváltották első titkári megbízása és politikai bizottsági tagsága alól, még maguk az SZKP vezetői sem gondoltak arra, hogy a gyógykezelésre Moszkvába utazó politikus és felesége másfél évtizedig élvezi majd a Szovjetunió „vendégszeretetét". Hogy mennyire nem számoltak

Kik menekültek a Szovjetunióba 1956. október 28-a után?

A Moszkvában tartózkodó Rákosi Mátyás mellett az 1950-es évek több, első számú vezetője, így Gerő Ernő és Révai József. (Farkas Mihály idehaza letartóztatásban volt.) Hegedüs András volt miniszterelnök, Piros László volt belügyminiszter, Bata István volt honvédelmi miniszter, Kovács István, Egri Gyula, Vég Béla, Szalai Béla, az MDP KV egykori titkárai, Hidas István, a kormány egykori elnökhelyettese. A másod- és harmadvonalból az Andics Erzsébet–Berei Andor házaspár, a Rákosi testvérek közül Bíró Dezső, Bíró Ferenc, Bíró Zoltán. Továbbá Kardos Éva unokahúg és férje, Dékán István, belügyminiszter-helyettes, Hazai Jenő katonatiszt, Jancsik Ferenc, a KPM (Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium) egyik volt főosztályvezetője, Komor Imre újságíró, végül a hírhedt ügyész, Alapy Gyula és családjaik. Mozgási szabadságukat nem korlátozták.

TÜNTETŐ TÖMEG A BEM TÉREN
1956. október 23.

A LEDÖNTÖTT SZTÁLIN-SZOBOR

NAGY IMRE RÁDIÓNYILATKOZATA. A hangfelvétel a Parlamentben készült 1956. október 28-án, vasárnap.

sem idehaza, sem pedig kint tartós távollétével, azt jól mutatta, hogy Gerő Ernőnek augusztus végén az MDP Politikai Bizottsága megbízásából *kérni kellett* kinntartásának meghosszabbítását a nagy testvérpárt vezetésétől.

Vajon mikor vált a gyógyüdülés száműzetéssé? Október 23-án vagy október 28-án, amikor a forradalom a nagy ellenfelet, Nagy Imrét emelte a hatalom csúcsára, amikor a volt közvetlen munkatársak Gerő Ernővel az élen követték Moszkvába az egykori főtitkárt? Nem, mindez később történt.

November legelején Rákosi Mátyás már a Kremlben tevékenykedett, s tanácsokat osztogatott a magyarországi helyzet megoldására. Újra a szovjet vezetők közelébe került, akárcsak 1954-ben, és ez a győzedelmes visszatérés reményét idézte fel benne. Még talán azon sem lepődött meg igazán, hogy Kádár János és vezetőtársai november 11-én „feketelistát" állítottak össze a Rákosi-klikk tagjairól, elvégre – ahogy később Révai József mondta – a taktikai helyzet ezt követelte. Az MSZMP (1956. október 31-én az MDP feloszlatásával új pártot alapítottak Magyar Szocialista Munkáspárt néven) ismert 1956. december 5-i határozata, amelyben az „ellenforradalom" okai közül a Rákosi–Gerő-klikk politikája az első helyre került, már józanítóbban hatott a közben kibővült moszkvai magyar csoportra.

December második felétől azonban elmaradoztak a látogatók. A szovjet pártapparátus hirtelen elvesztette érdeklődését Rákosi véleménye iránt, aki úgy érezte, most már lépnie kell, ezért január közepén levéllel fordult az Elnöki Tanácshoz és az Országgyűlés alelnökéhez, kérve, hogy vonják be a két testület munkájába. Még nem tudta, hogy Kádár János már 1956 novemberében eldöntötte: politikai riválisaival, Nagy Imrével és Rákosi Mátyással a hatalom kérdésében könyörtelen lesz.

Rákosi Mátyás levele Dobi Istvánhoz, 1957. január 14.

Kedves Dobi Elvtárs!

1. Kérem, hogy az Elnöki Tanács üléseire engem, e Tanács tagját a Népköztársaság moszkvai nagykövetségén keresztül idejekorán hívjanak meg, hogy az ülésekre hazautazhassak.

2. Kérem, hogy az Elnöki Tanács üléseinek anyagát ugyanúgy, mint a Tanács többi tagjának nekem is idejekorán küldjék meg, hogy tanulmányozhassam őket.

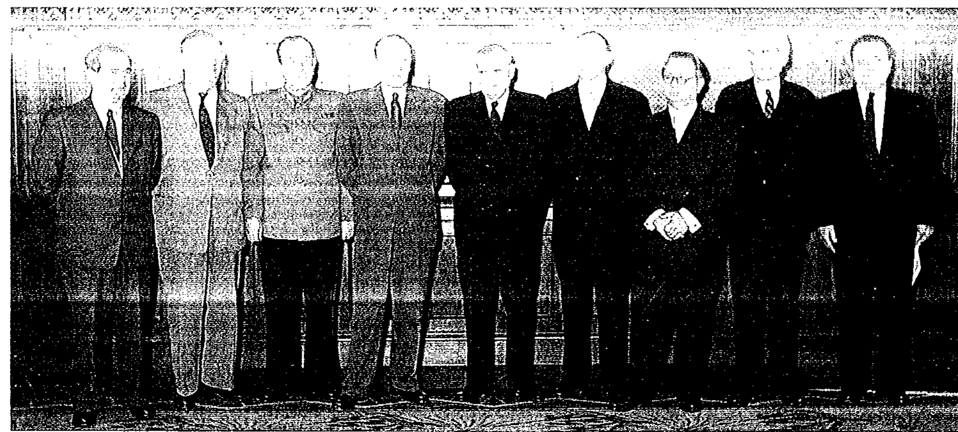
Kommunista üdvözlettel:

Rákosi Mátyás

A moszkvai emigráció megosztása

Kádárék egyik célja a szovjetekkel való egyezkedésekben az volt, hogy szabad kezet kapjanak a Moszkvába menekült csoporttal kapcsolatban. Hruscsov jóvoltából sikerült is megállapodniuk, s Kádárnak nagy kő esett le a szívéről, hiszen megtalálta a megfelelő módszert: a „csoport" egy részét hazaengedik, idehaza egyenként megtörik, a többieket pedig kinn tartják.

ehéz eldönteni, hogy Kádár kitől félt jobban. A moszkvaiak mindenesetre közelebb voltak a tűzhöz. Amikor megérkezett Rákosi kérelme, Kádár jobbnak látta az ügyet – a PB akkori elnevezésével – az Ideiglenes Intéző Bizottság elé vinni. A döntés azonban nem volt egyszerű. Rákosiékkal szemben sem a nemzetközi kommunista mozgalomban, sem az MSZMP-hez csatlakozó apparátusban nem volt komoly ellenszenv. Egyre többen kérdezték a régiek közül, hogy kik is a tagjai annak a bizonyos kiátkozott klikknek. Haza kell hát engedni őket? De hisz akkor vagy meg kell mérkőzni velük, vagy felelősségre kell vonni legalább néhányat közülük! Az utóbbihoz a törvénysértések teljes felülvizsgálatára lett volna szükség, ami fenekestül fordított volna fel mindent itthon és külföldön egyaránt. Maradt tehát a nyílt politikai ütközet, azonban Kádáréknak eszük ágában sem volt megmérkőzni a színvonaltalannak egyáltalán nem mondható Rákosi–Gerő–Révai-trióval. Nem kockáztathatták hatalmuk egyetlen belső bázisát, az MSZMP-t egy kétes kimenetelű harc érdekében. Ráadásul Kádár nemcsak a kintiek és itthon maradt híveik összefogásától tartott, hanem attól is, hogy a szovjet vezetés bármikor *kijátszhatja ellene* ezt az ütőkártyát, ezért a moszkvai csoport lépcsőzetes megnyerése és felszámolása mellett döntött.

A KÁDÁR-KORMÁNY TAGJAI Balról jobbra: Apró Antal iparügyi miniszter, dr. Münnich Ferenc, a Minisztertanács elnökhelyettese, Révész Géza honvédelmi miniszter, Kádár János, a Minisztertanács elnöke, Dobi István, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke, Biszku Béla belügyminiszter, Kállai Gyula művelődésügyi miniszter, dr. Doleschall Frigyes egészségügyi miniszter és Kristóf István, az Elnöki Tanács titkára, az első Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány tagjai a Parlamentben, eskütétel után.

Révai József, Hazai Jenő, Egri Gyula hazatérhetett. Rákosira és Gerőre öt, a többiekre egy év haladékot kért és kapott az Ideiglenes Központi Bizottságtól.

Időközben Kiss Károly, akkor a PB tagja és titkára – ugyanakkor a Rákosi-korszakban is töretlen politikai karriert futott be –, kapott megbízatást az emigránsokkal való beszélgetésre. Kivitte magával az MSZMP-be való párttagfelvételi kérelmeket és ezt kitöltette Rákosi Mátyással is, majd idehaza automatikusan elfogadták. Erről nem tudott senki, Kiss tehát saját szakállára cselekedett. Csak 1961-ben vették észre, meglepetéssel, hogy Rákosi párttag. Ez alkalmat teremtett a pártvizsgálatra, a pártfegyelmire, ugyanakkor az egyéb ügyekben Kádárral összekülönböző Kiss ellen vádpontként felhasználható volt. Titkári feladataitól meg kellett válnia.

MOSZKVAI TÁRGYALÁS

1957. március 20–28-a között legfelső szintű magyar–szovjet tárgyalásra került sor Moszkvában. Kádár János több évtizedes távlatból is emlékezett arra a momentumra, hogy „...miközben Hruscsov a szokásos üdvözlő szavakat mondta, Kliment Jefremovics Vorosilov marsall előhúzta Rákosi az SZKP elnökségéhez írott levelét. Abban engem személy szerint is támadott, azt állítva, hogy szétvertük a pártot; hogy az MDP tagjai őt visszavárják, s csak ő tud rendet csinálni az országban." Erre Kádár közölte, hogy Rákosi levelével nem ért egyet, de a szovjet vezetők tegyenek belátásuk szerint. Ha nekik Rákosiékra van szükségük, ám legyen, ő nem ragaszkodik a hatalomhoz. Erre Hruscsov: „Most már aztán elég, Kliment Jefremovics!" felkiáltással az asztalra csapott, és kijelentette , hogy az SZKP és a szovjet kormány bízik a magyar vezetésben, és minden támogatást megad az MSZMP-nek.

Azért értésére adták Kádáréknak, hogy a baloldallal szembeni további kampányt vagy felelősségre vonást nem nézik jó szemmel. Farkas Mihály befogadásáról pedig hallani sem akartak. Mindez talán nem lett volna elég Rákosival szemben, ha ő maga nem követ el végzetes hibát.

BOLDOG VAZUL-SZÉKESEGYHÁZ

KLIMENT JEFREMOVICS VOROSILOV
1881–1969

A sértett Hruscsov

Hruscsov nem szerette Rákosit. Főként azért nem, mert ellenlábasai számára potenciális lehetőséget jelentett. Rákosi pedig lenézte Hruscsovot: elvégre ő már 1941-ben a Komintern Végrehajtó Bizottságának tagja volt, amikor Hruscsov még csak az egyik tagállam főtitkára. Ez lett a veszte. Hruscsov úgy sértődött meg, hogy azt az Elnökség sem nézhette jó szemmel.

Amikor ugyanis Rákosi hírül vette a szovjet és magyar vezetők személyéről kötött megállapodást, első felindultságában telefonon kérdőre vonta Hruscsovot, és miután ő visszautasította érvelését, támadó hangú levelet küldött az SZKP vezetőjének.

Több sem kellett Hruscsovnak, 1957. április 18-án most már az SZKP Központi Bizottsága szögezte le: „Rákosi elvtárs saját személyes tekintélyét a párt és állam érdekei fölé helyezte, a magyar párt és állam vezetőivel szemben oppozíciós álláspontot foglalt el, s még mindig az ország vezetőjének szerepére tart igényt, pedig azt ő örökre elvesztette." Visszaélt a szovjet párt vendégszeretetével, információkat gyűjt és áskálódik a magyar elvtársak ellen – el kell távolítani Moszkvából. S ez Hruscsov ellenfeleinek az úgynevezett Molotov–Malenkov–Kaganovics-csoportnak a bukása után be is következett: Rákosi és felesége 1957 augusztusában Krasznodarban kapott új szálláshelyet. A gyógyüdülés száműzetéssé vált.

Rákosi Mátyás, a nagy konspirátor az alig több mint egyoldalas levéllel saját dühének és önteltségének köszönhette visszavonhatatlan vereségét. Sovány vigasz volt, hogy az emigránsok ellenállásától félő magyar küldöttség, jelesül a moszkvaiakkal még bizonyos elvi közösséget is érző főkáderes, Kiss Károly PB-titkár, nyomtatványt nyújtott át neki, amelynek kitöltésével feleségével együtt felvétetett a Magyar Szocialista Munkáspártba. Ennek akkor nem volt túl nagy jelentősége – később annál inkább.

ÖRÖK SZÁMŰZETÉS

Révai József időközben igazolta az előzetes félelmeket. Az 1957. júniusi „kis kongresszuson", a pártértekezleten új formulát javasolt a pártegység értelmezésére: „minden kommunista mínusz áruló". Ennek megvalósítása egyet jelentett volna a *régi vezetők politikai reaktivizálásával.* Kádár és vezetőtársai ezzel szemben élesen és sikeresen léptek fel. Révai elszigetelődött, a Rákosi-csoport visszatérésében reménykedő aktívaréteg vereséget szenvedett.

Rákosi Mátyás politikai megsemmisülése 1957 szeptemberében, Kínában fejeződött be, amikor Kádár János Mao Ce-tung, Csu Te, Liu Sao-csi, Csou En-laj és mások előtt tette fel a kérdést:

Rákosi Mátyás 1957. március 25-én kelt levele Nyikita Hruscsovnak (részlet)

Hruscsov elvtárs!

Ön azt mondta nekem, hogy a magyar delegáció tagjai olyan vádakat hoztak fel ellenem, amelytől az ember haja az égnek áll, s hogy ezen vádak alapján engem Magyarországon letartóztathatnának. Közölnöm kell, hogy Kiss elvtársat az Ideiglenes IB megbízta azzal, hogy tegyen javaslatot nekem az új pártba való belépésre (...)

Kiss elvtárs azt mondta az itteni magyar elvtársaknak, hogy én politikailag halott vagyok. Ön, Hruscsov elvtárs, szintén arról beszélt, hogy nekem fogalmam sincs a magyarországi helyzetről. Azt jól tudom, hogy az én magyarországi befolyásom nem a régi. Ez az általam elkövetett hibák, s azon rágalomhadjárat következménye, amelyet olyan kitartóan vezetnek ellenem Magyarországon, s természetesen, Magyarországon kívül is. A Szovjetunió és a szocialista világ részéről az új pártnak nyújtott hatalmas politikai és gazdasági segítség ellenére is a régi párt tagjainak 75%-a nem hajlandó belépni az új pártba. E szomorú jelenségnek egyik okát abban kell keresni, hogy az elvtársak egy része hisz, a másik része pedig nem hisz az ellenem indított kampánynak (...)

Hruscsov elvtárs, Ön azt mondta nekem, hogy elsősorban én vagyok felelős október 23-ért. Bizonyos felelősségem nekem is van, de még nagyobb a felelőssége Nagy Imrének és társainak, Kádárnak, Kissnek, Aprónak plusz Titónak, akik fellázították az ifjúságot, s akik lényegében az ellenség kezére dolgoztak. Ha ezen tényeket az elvtársak nem ismernék, én megfelelő információval szolgálhatok.

NYIKITA SZERGEJEVICS HRUSCSOV (1894–1971)
a Szovjetunió Kommunista Pártjának első titkára

BALRÓL JOBBRA: MAROSÁN GYÖRGY, FARKAS MIHÁLY ÉS RÉVAI JÓZSEF A PARLAMENT ÜLÉSTERMÉBEN

ÍTÉLETHIRDETÉS A NAGY IMRE-PERBEN, 1958. június 15.

mi legyen a száműzött vezérrel? Mao a legkevésbé ebben a kérdésben kívánt konfrontálódni a szovjet vezetéssel, így áldását adta a hruscsovi megoldásra. A szocialista országok kommunista és munkáspártjai novemberi értekezletének vastapsa Kádár János kétfrontos koncepciójára már a koronát tette fel a műre: Nagy Imre árulóként, Rákosi Mátyás használhatatlan politikai rekvizitumként hullott ki a riválisok sorából.

A magabiztossá váló első titkár most már radikális megoldást akart. 1958. január 24-én – felülvizsgálva a korábbi határozatot – a Központi Bizottsággal Rákosi Mátyás örök száműzetését mondatta ki. Nagy Imre sorsa néhány hónap múlva teljesedett be: június 16-án kivégezték.

1958 szeptemberére a moszkvai emigrációt is sikerült felszámolni. Hegedüs András, Kovács István, Piros László és a többiek zökkenőmentesen illeszkedtek be az új politikai rezsimbe. Az egymástól és a magyar társadalomtól elszigetelt két bukott pártvezető – Rákosi és Gerő – nem okozhatott többé komoly gondot.

A MEMOÁRÍRÓ

Rákosi Mátyás vendéglátása még szívélyes volt, úgy élt, akár egy kormánytisztviselő: ötszobás lakást, kocsit, cselédet, havi kétezer rubeles apanázst biztosítottak számára. Nyáron feleségével, mostohafiával, unokájával egy Fekete-tenger melletti villában nyaralt. Mozgási szabadsága, kapcsolattartási lehetőségei felett azonban a magyar követség munkatársai, a Belügyi Népbiztosság (NKVD) titkos ügynökei mellett egy – vele nem túl barátságos – férfiú őrködött: a volt budapesti nagykövet, ekkor már az SZKP Nemzetközi Kapcsolatok Osztályának vezetője, Jurij Andropov. Rákosi Mátyás ugyan kifejezésre juttatta az 1958. januári döntéssel szembeni értetlenségét, a magyar párt vezetői azonban most már nem nagyon törődtek kellemetlen levelezőpartnerükkel, és még akkor sem foganatosítottak rendszabályokat, amikor hírül vették, hogy az „öreg” 1958 nyarán felutazott a szovjet fővárosba. Biztosak voltak abban, hogy belátja helyzete reménytelenségét, elfogadja a neki szánt szerepet, és látványosan meghajol az MSZMP politikája előtt.

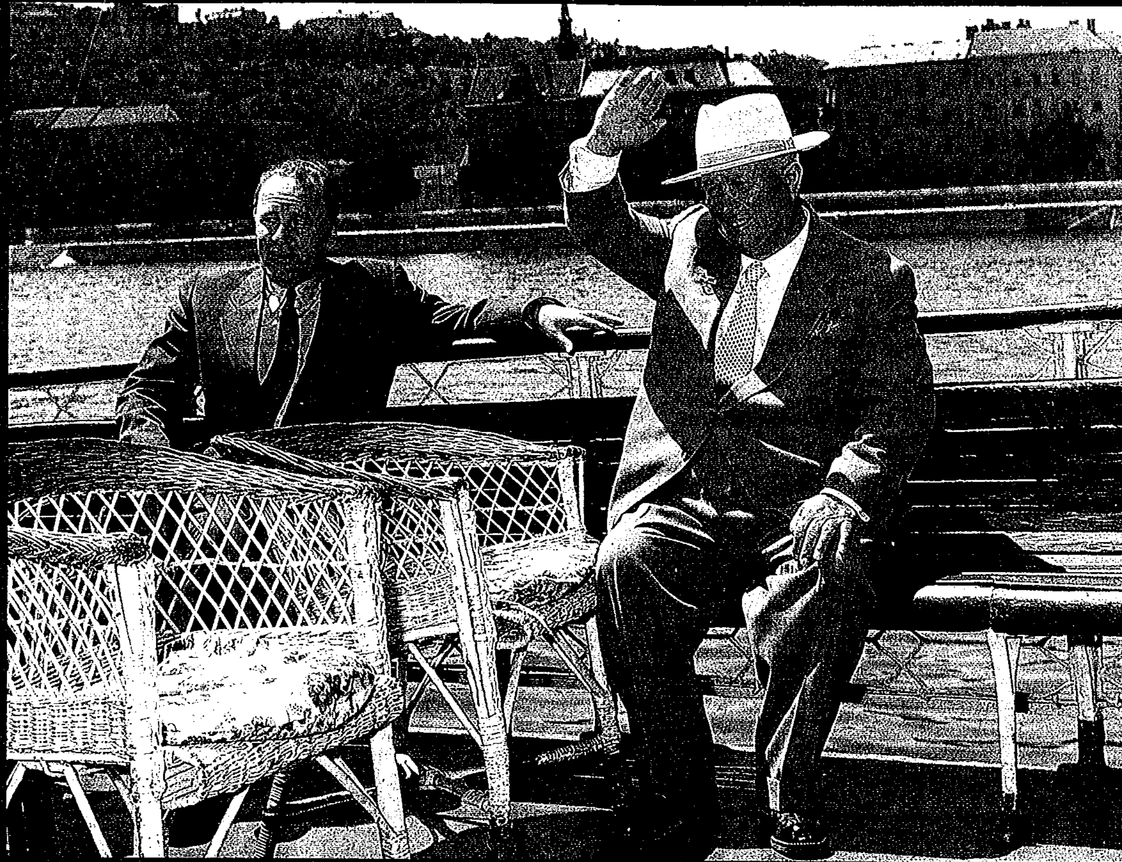

JURIJ VLAGYIMIROVICS ANDROPOV
1914–1984

Rákosi Mátyás levele az MSZMP Központi Bizottságához

1959. július 27.

Mindezeknél sokkal súlyosabb, s állandóan nyomasztó számomra, hogy útlevél hiányában mozgási szabadságom van korlátozva, nem utazhatok, mint más külföldi, vagy szovjet állampolgár, nem léphetek be olyan intézmény kapuján, ahol igazolásul útlevelet követelnek stb. Negyedik éve élek már a Szovjetunió területén: kérem, hogy ezt a velem szemben foganatosított méltatlan, megalázó és zaklató intézkedést, mely száműzetésemet külön megkeseríti, változtassák meg, s adjanak ki számomra magyar útlevelet.

KÁDÁR ÉS NYIKITA SZERGEJEVICS HRUSCSOV HAJÓKIRÁNDULÁSON
Budapesten, 1959. június 5.

KÁDÁR JÁNOS BESZÉDET MOND
az MSZMP
VII. kongresszusán,
1959. november

Részlet Kádár János referátumából a Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusán

A lényeget tekintve az emberek helyesen tették, amikor a régebbi években támogatták Rákosit hasznos tetteiben, és helyesen cselekedtek akkor is, amikor – látva súlyos hibáit, az azokban való makacsságát – megvonták tőle mint vezetőtől bizalmukat és elítélték őt. A személyi kultuszért, az abból származó súlyos hibákért, az árnyékért, amelyet ezek a pártra vetettek, nem a magyar kommunistáknak, nem a pártnak, nem a Rákosit korábban követő tömegeknek, hanem azoknak kell szégyenkezniük, akik ezeket felidézték, magának Rákosi Mátyásnak, s annak a csoportnak, amely hiába támogatta őt.

Rákosi elégedetlensége azonban nem csillapodott. Önmaga iránt érzett kifinomult igazságérzete azt mondatta vele: száműzetése minden szempontból törvénytelen. Ebben igaza volt. A maga elleni vizsgálat követelése mellett szinte mindvégig kitartott. Az önigazolás szándéka vitte rá a memoárírásra is. 1958. november 14-én tollat ragadott, és levelet írt az MSZMP KB Titkárságának. Visszaemlékezései írásában olyan stádiumba jutott, ahol segítségre volt szüksége. A szovjet könyvtárak elégtelenek, dokumentumanyagot kért tehát otthonról, illetve megmaradt könyvtárát, leveleit, jegyzeteit, valamint azt is, hogy levelezhessen – természetesen szigorúan a memoár érdekében – tizenhárom ország kommunista pártjával. Kádár nagyvonalú volt, a segítséget a külföldi pártokkal való kapcsolat kivételével megadta. Sőt moszkvai, leningrádi utazásra is engedélyt kapott. Egy pillanatra úgy tűnt, hogy oldódik közötte és a hazaiak közötti feszültség. Jöttek a csomagok, a könyvek, a folyóiratok, még a szovjetek is teljesítették néhány kérését, nehogy az öregnek fáradságos utat kelljen megtennie Moszkváig. Miután átlátta, hogy a szovjetek akadályozzák utazását, nem volt más hátra, mint panaszos útlevélkérő levéllel Budapesthez fordulni.

VALAMIT VALAMIÉRT

S ekkor érkezett el az az idő, amikor Kádárék már egyáltalán nem voltak engedékenyek. 1959 októberében – a kádári politika nemzetközi közönség előtti győzelmi ünnepének szánt VII. kongresszus előtt – Rákosi Mátyás levelet kapott az MSZMP vezetésétől. Beismerő, önkritikus válaszlevelet vártak tőle, egyfajta politikai nyilatkozatot Kádár mellett, amit a kongresszus elé akartak tárni mintegy saját legitimációjuk elemeként. Rákosinak elég lett volna rövid, meggyőző válaszokat adni és az útlevél, a legszínvonalasabb gyógykezelés, a Moszkva melletti szanatórium újra rendelkezésére állt volna. A levelet a követség egyik munkatársa személyesen vitte el hozzá, de betegen találta. Rákosi válaszolni akart, de képtelen volt rá. Pár nap haladékot kért, és orvosi ellátására panaszkodott. Mikor a követségi alkalmazott néhány nap múlva visszatért, Rákosi ráripakodott: „Választ akar? Engedjenek haza. Budapesten az orvosok 10–12 nap alatt talpra állítanak, s utána az otthoni anyagok segítségével szóban vagy írásban a legnagyobb készséggel megadom a kért felvilágosítást."

Budapesten még el is hitték, hogy a volt pártvezér beteg, de kérését nem teljesítették. Az MSZMP Központi Bizottságának 1959. november 20-i ülése a helyzetet tudomásul vette. Az ügyet a december eleji pártkongresszuson nem lehetett elegánsan, Rákosi kapitulációját felmutatva lezárni. Az „öreg" megint kibabrált az itthoniakkal.

Persze Kádár sem maradt adós, ami kongresszusi beszámolójából világosan látszik is.

A moszkvai epizód

Alapos vizsgálatnak kellett kideríteni azt, hogy Rákosinak miként sikerült Moszkvába utaznia. A magyar vezetők a szovjet szálat nem követhették nyomon. A moszkvai magyar nagykövet példás büntetést kapott. Titkosszolgálati eszközöktől sem riadtak vissza. Rákosi felesége, Fenyicska levelei is gyanúsak lettek egy idő múlva. Milyen lehetett az a rendszer, amely egy levelezés nyomán politikai összeesküvésre gyanakodott?

erő Ernőt 1960 tavaszán hazaengedték. Rákosit ez még inkább feldühítette. Több indulatos hangú levél és válasz után a szovjet–kínai konfliktus kiéleződésének hatásában bízva elérkezettnek látta az időt, és a kínaiakkal való találkozás reményében újra Moszkvába utazott. A szovjet hatóságokat azzal játszotta ki, hogy nem volt felmutatható utazását tiltó határozat. Feleségét előreküldte, aki a magyar nagykövetnél elérte, hogy a Moszkva Szállóban szobát foglaltasson számára. Amikor végre 1960. június 27-én vonatra ült, a kínaiak már rég elhagyták a Szovjetuniót.

A nagykövet még egy hibát vétett, június 29-én fogadta Rákosit, hosszan beszélgetett vele, mi több, július 3-án ellátogatott hozzá a szállodába. A száműzött más protektort azonban nem talált, így kénytelen volt visszatérni Krasznodarba.

A történet ezzel nem zárult le. Kádár János sejtette, hogy egyszer s mindenkorra le kell számolnia azzal az illúzióval, hogy a Rákosi-kérdésre megoldást talált. Szigorú vizsgálatot rendelt el. A szovjet nagykövetet, Boldóczki Jánost hazahívta, s a Tollforgalmi Vállalat igazgatóhelyettesévé tette. 1962-ben Boldóczkit kizárták a pártból. Rákosit a Szovjetunióba utazó Aczél György és Nógrádi Sándor hét órán keresztül hallgatta meg. Nyilvánvaló volt, hogy reménytelen helyzete ellenére sem adta meg magát, opponálja az itthoni politikai vonalvezetést, még egy vizsgálatot is hajlandó maga ellen kiprovokálni, csak hazajöhessen. Ezt a szívességet azonban nem tette meg neki a Politikai Bizottság.

GERŐ ERNŐ 1898–1980

NÓGRÁDI SÁNDOR 1894–1971

A KREML, a Moszkva folyó felől

ACZÉL GYÖRGY, a népművelési miniszter első helyettese beszédet mond, 1958

Bíró Eugénia: Száműzetésben (részlet)

Rákosiék azzal igyekeztek a levélfigyelőket kijátszani, hogy jakut származású felesége, Fenyicska írt a budapesti rokonoknak kéthetenként. Erről Bíró Ferenc felesége így számolt be: „Fenya levelei igen tartalmasak voltak. Részletesen beszámolt arról, hogy mit csinált ő maga (...), majd leírta, milyen benyomásai vannak a Pravda vezércikkeiről, Jurij Gagarin űrrepüléséről, társadalmi és családi eseményekről. Valóságos egyveleg volt minden levél, amelyből igen pontosan ki tudtuk emelni Mátyás véleményét, közérzetét, s azt, hogy milyen légkör veszi körül. Leveleit hol magyarul, hol oroszul fogalmazta, amelyik nyelven éppen kifejezőbbnek vélte mondandója leírását. Gyakran használt ezopuszi hasonlatokat és szimbólumokat. Szövegéből felismerhetően kiérződött Mátyás stílusa, fogalmazása. Néhány, az 1961. év végén papírra vetett sorból tudtuk meg, hogy részt vett a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tiszteletére rendezett gyűlésen, és november 7-én meghívták őket a felvonulás megtekintésére, a tribünre."

Az 1961. november 1-jei ülésen többek véleménye ellenére Kádár nem volt hajlandó kizáratni az MSZMP-ből, csak felfüggesztették párttagságát, és vizsgálatot indítottak ellene állítólagos frakciós tevékenysége miatt. Elvégre miért is törekedne különben mindenféle kapcsolatra magyarokkal és külföldiekkel, miért levelezne oly sűrűn családtagjaival, no meg az sem vitás, hogy a párton belül vannak szimpatizánsai. „Nem egy nagy társaság, de van ilyen" – mondta Kádár János. – „Itthon lokalizálni kellene ezt a tábort – szólt hozzá Gáspár Sándor." Megszületett tehát – a határozati jegyzőkönyvben természetesen nem rögzített – döntés Rákosi és családja levelezésének megfigyeléséről. Ami az 1950-es években elképzelhetetlen volt, az most bekövetkezett: a proletárdiktatúra államának belügyi szervei titkos adatgyűjtésbe kezdtek Rákosi Mátyás ellen.

NYOMOZÁS A „FRAKCIÓZÓ RÁKOSI-CSOPORT" ELLEN

Rákosi Mátyás kétszer állt bíróság előtt. 1925 szeptemberében letartóztatták, és először statáriális, majd a nemzetközi tiltakozó mozgalom hatására polgári bíróság elé került, amely nyolc és fél évi fegyházra ítélte. Büntetését letöltötte, de nem léphetett ki a börtön kapuján.

1935. január 21-én a Tanácsköztársaság alatti népbiztosi tevékenységéért életfogytiglani fegyházra ítélték. Aztán, 1940-ben a szovjet vezetők kiszabadították a börtönből. 1956 után sokan újra pert vártak, de ez elmaradt. Vajon gondolt-e arra, hogy valaha még bíróság elé kerülhet? Lehet, hogy igen. Az viszont tény, hogy egy Budapesten zajló pártvizsgálatot szükségesnek és hasznosnak ítélt a maga számára.

A Rákosi-ügy kirobbanásához újra külső lökés kellett. 1961 októberében a desztalinizáció folytatása jegyében ment végbe a Szovjetunió Kommunista Pártjának XXII. kongresszusa. Sztálin és bűntársai tetteiről nyílt vitára is lehetőség adódott, amely sokoldalúan tárta fel az 1957 közepén a párt vezetéséből eltávolított Molotov–Malenkov–Kaganovics-csoport felelősségét a törvénytelenségek elkövetésében. Mire a kongresszus befejeződött, Sztálin holttestét már eltávolították a mauzóleumból, és ezt gyorsan követte a Sztálin-kultusz egyéb maradványainak felszámolása is.

BISZKU BÉLA
1921–2016

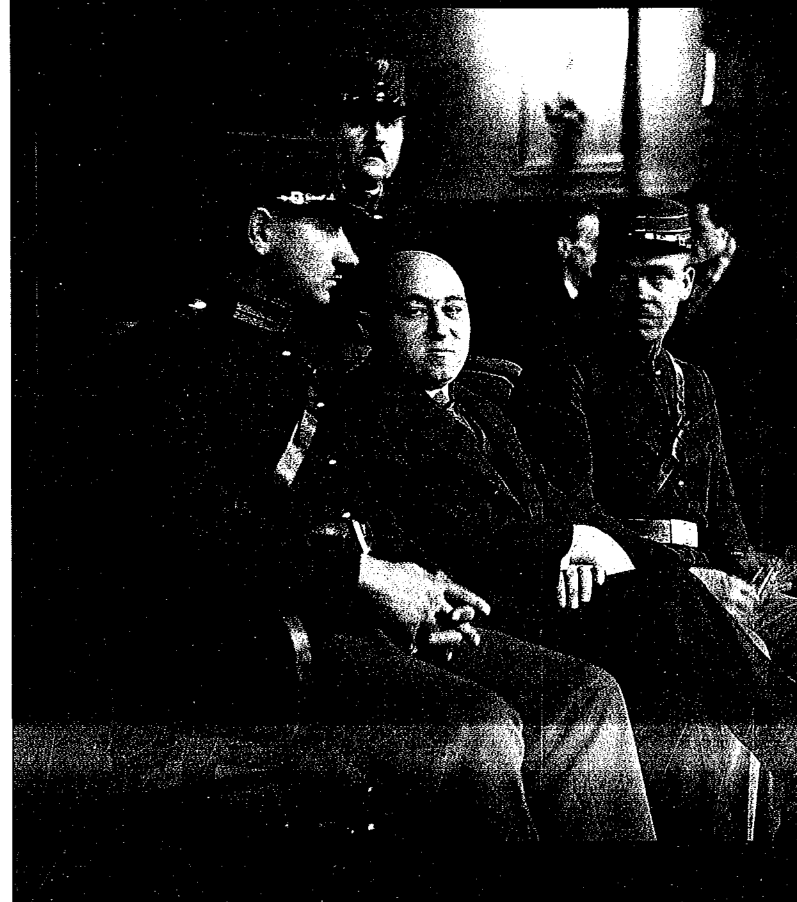
Azt Kádár János is tudta, hogy a XXII. kongresszusnak hatása lesz a többi kommunista párt, így az MSZMP magatartására is. A kérdés csak az volt, milyen irányba lendítse tovább az állampárt szekerét. A törvénysértések vizsgálatára mindenesetre sor került. A vizsgálóbizottságot Biszku Béla vezette.

Mint láttuk, Rákosi ellen egyébként is titkos nyomozás folyt. 1961 végén a nyomozó szervek felfigyeltek Rákosi feleségének Magyarországra írt, a hivatalos csatornákat elkerülő leveleire. 1962 első napjaitól a titkosszolgálat emberei szorgalmas olvasói lettek Fenyicska írásainak, a neki küldött válaszoknak nemkülönben. Kiderült, hogy itt politikai tárgyú információ- és véleménycseréről is szó van. A KB Titkársága január 22-én Rákosinéra is kiterjesztette azt az előírást, hogy kizárólag a moszkvai nagykövetségen keresztül bonyolíthatja levelezését.

A nyomozás gyorsan lezárult. 1962. február 7-én Nemes Dezső KB-titkár irodájában elkészült a Politikai Bizottság számára az összefoglaló jelentés a két hétig tartó levélfelbontás eredményéről. A dolog világosnak tűnt, az érkezett hét levél egyike sem magasztalta az égig az MSZMP politikáját. A február 20-i politikai bizottsági ülés határozati jegyzőkönyve szinte dühödten szögezte le, hogy Rákosi Mátyás fondorlatos módon megszegte a rá vonatkozó előírásokat. Betelt a pohár. A testület visszavonta a korábban hozott – Krasznodarba szóló – kiutazási engedélyt Bíró Zoltántól. Ráadásul Rákosi, mit sem tudva a felesége elleni nyomozás következményeiről, január 21-én újra kérte a szovjet és a magyar párt vezetőitől helyzetének felülvizsgálatát és hazaengedését. A válasz elutasító volt, annál is inkább, mert közben megindult a vizsgálat a család itthon élő tagjai közül Bíró Zoltán, Bíró Ferenc és fia, Viktor, továbbá Rákosi Hajnal, az 1944-ben elhurcolt és elhunyt legfiatalabb testvér fia, Ser Vladimir, illetve több más rokon ellen. A levelek alapján a törvénysértéseket vizsgáló Biszku Béla vezetése alatt működő bizottság előtt frakciós összeesküvés képe rémlett fel. Rákosi Mátyással szemben most már nem egyszerűen fegyelmezetlenség, hanem ennél súlyosabb vád volt emelhető, még ha kicsit furcsának is tűnt, hogy több ezer kilométerről, sokszoros ellenőrzés ellenére politikai ellenállást szervez az MSZMP-ben a párt vezető testületeinek határozataival szemben. Persze szó sem volt valódi frakcióról, pusztán szigorúan magánjellegű és diszkrét elégedetlenkedésről a Kádár-féle politikai vonalvezetés és a személyes sérelmek miatt.

RÁKOSI RABRUHÁBAN, 1930-ban. Az első pere alkalmával statáriális helyett rendes bíróság 1925 augusztusában nyolc és fél évi fegyházra ítélte.

A MÁSODIK RÁKOSI-PER TÁRGYALÁSA
Rákosi a fegyőrök között, 1934–1935

A harmadik „Rákosi-per”

A megrendezett párteljárás szabályszerű meghallgatásokkal történt, az egyik kihallgató, Aczél György azonban az indulatokat felkorbácsoló jelentést készített. Ez nagy hatást váltott ki az MSZMP KB ülésén. Rákosit kizárták a pártból, de a szabályos jogi eljárást alapvetően megúszta, miután amnesztiát kapott tetteiért.

Az 1962-es év története azt mutatja, hogy igaza volt Marosán Györgynek, amikor visszaemlékezésében is sejteti, hogy a pártvezetés szinte belesodródott a koncepciós perek ügyébe, s hogy a Biszku Béla vezette bizottság ténykedése az MSZMP felső vezetésében *személyi válság kialakulásához vezetett.* A vizsgálat túl közel került a törvénysértések teljes köre, valamint a hazai és külföldi felelősök megnevezéséhez. A korabeli politikai bizottság jó néhány tagjának – magának Kádár Jánosnak is – politikai létszükségletévé vált, hogy az okokat rajtuk kívüli, szubjektív tényezőkre vezessék vissza. A vizsgálat Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Kovács István és egy sor volt ÁVH-s felelősségén túl aktív politikusokat is érintett. Kiss Károly „feje is porba hullott”, miután ő vetette fel az említetteket 1957-ben az MSZMP-be. Ismét kiutazott Rákosihoz Aczél György és Nógrádi Sándor. Az egykori „vezért” a kérdések annyira felbosszantották, hogy kitálalt. Vagy hét órán keresztül folyt belőle a szó, vitatkozott kihallgatóival. Az erről készült jelentés csak ellene korbácsolta a kedélyeket.

Az 1962. augusztusi nagy központi bizottsági „perben” az első számú vádlott, *Rákosi Mátyás bűnösnek találtatott – tegyük hozzá, joggal.* Mások nem – kevesebb joggal. Az „öreg” száműzött kizárásának hitelessé tételéhez ráadásul felhasználták a teljesen hamis frakciózási vádat is. Eszerint Rákosiné levelezése itthoni rokonaikkal politikai felforgató szándékot takart. Kádár János személyesen írt levelet Kozlovnak, az SZKP illetékes titkárának Fenyicska asszony felelősségre vonása érdekében.

A jogi felelősségre vonástól a megbélyegzett Rákosi Mátyás ennek ellenére megmenekült. 1963-ban – mielőtt vizsgálat indult volna ellene – amnesztiában részesült. A büntetés mégsem maradt el. A magyar vezetés kérésére az SZKP KB Elnöksége foglalkozott az üggyel, és Hruscsov javaslatára Rákosi Mátyást és feleségét 1962 szeptemberében a belügyi szervek egy isten háta mögötti kirgiz faluba, Tokmakba szállították.

RÁKOSI MÁTYÁS SZÁMŰZETÉSBEN, a Szovjetunióban, 1960-as évek

MAROSÁN GYÖRGY ÉS KÁDÁR JÁNOS államminiszter, az MSZMP KB első titkára a dísztribünön a május 1-jei felvonuláson, 1960

Aczél György és Nógrádi Sándor jelentése Rákosi Mátyás meghallgatásáról 1962. augusztus 15. (részlet)

Rákosi még a gondolatot is dühödten utasítja vissza, hogy neki azokért a mérhetetlen szenvedésekért, amiket a magyar népre zúdított, egyáltalán lelkiismereti problémái lehetnének. (...) Rákosi semmi kivetnivalót nem lát abban, hogy előbb ő – majd később felesége – az MSZMP tagjaitól adatokat gyűjtsön a párttaggyűlésekről, a pártban lévő hangulatról, illetve – feleségén keresztül – olyan véleményeket közöl, mely szerint a pártban ma sincs véleményszabadság.

Bűnhődés

Miután Rákosi száműzetésben és mostoha körülmények között élt több éven keresztül, megindult a huzavona hazahozatala érdekében, mely végül kudarcba fulladt. Nem volt hajlandó úgy hazajönni ugyanis, hogy házi őrizetben tartsák, hiszen Tokmakban szabadabban élhetett.

Tokmakban a száműzetés legkeményebb négy éve kezdődött a 70. életévét betöltő Rákosi Mátyás számára. Életfeltételei is gyökeresen megváltoztak. Szigorú rendőri felügyelet alá került, feleségével szerény zsebpénzükből maguknak kellett gondoskodniuk szükségleteik kielégítéséről. Házuk sem különbözött másokétól: folyó víz, csatorna ismeretlen volt arrafelé. Nyáron szörnyű volt a forróság, télen pedig a Tien-san havasainak közelsége miatt nagy volt a hideg.

Mégsem hagyta magát elevenen eltemetni. Kizárása ellen fellebbezett az MSZMP kongresszusánál. Talán ez az egyetlen korabeli dokumentum, amely rávilágít a perekkel kapcsolatos felülvizsgálat egyoldalúságaira, mindenekelőtt Kádár János, Nógrádi Sándor és más aktív politikai személyiségek szerepének eltussolására, a nemzetközi összefüggések elhallgatására, a frakciós vádak igaztalanságára, és hogy mindez szerepet játszott abban, hogy Rákosit távol tartották a vizsgálat idején az országtól. Nem csoda, hogy a kongresszus – amelynek tagjai a levélbe sem nyerhettek betekintést – automatikusan elutasította a fellebbezést. A dokumentum ugyanakkor jelzi azt is, hogy Rákosi tovább távolodott saját felelősségének elismerésétől.

LEONYID ILJICS BREZSNYEV
1907–1982

Egyébként is elfoglalták személyes gondjai, amint az Csrepka Teréznek, egy Szovjetunióban élő ismerősének 1962. december 26-án írt leveléből kiderül (*lásd* 36. oldal).

Beadványokkal, kérelmekkel fordult mindenhová, hogy legalább kényelmetlen legyen fogvatartói számára. Ugyanebben ügyködtek budapesti testvérei, Bíró Zoltán és Bíró Ferenc is, egyelőre hiába. Változást attól remélt, hogy 1964 októberében Hruscsovot menesztették, és új első titkár került a Szovjetunió Kommunista Pártjának élére: Leonyid Iljics Brezsnyev személyében. Rákosi nem vesztegette az időt, leveleit azonnal útnak indította Moszkvába és Budapestre. Bíró Zoltán is kihallgatást kért Kádár Jánostól, de a kérések továbbra is süket fülekre találtak.

Brezsnyevnek persze aligha okozott kellemetlenséget a néhány neki címzett levél. Szívesen hozatott áldozatot a magyar vezetés érdekében, *mert tudta, hogy az ilyesmi jól kamatozik.* A szovjet szívességek azonban a gazdasági reform bevezetésére, az önálló gazdaságpolitikai útra készülő magyar vezetés számára mind kellemetlenebbé váltak. *Kádár János elhatározta, hogy több szívességet nem fogad el Brezsnyevtől,* így a Politikai

A TIEN-SAN HEGYSÉG

Rákosi Mátyás 1962. december 26-i, Csrepka Teréznek írt levele

Kedves Teréz!

Utánam küldték ide újévi üdvözletét, amelyet tegnap kaptam meg, s sietek rá válaszolni, hogy lehetőleg még az idén megkapja. Nagyon köszönöm a jókívánságait, s szívből viszonzom őket. Megmondom őszintén, hogy egész jól rám férne már egy kis javulás, de egyelőre erre nem sok a remény.

Hogy mi történt velem, azt olvashatta a *Pravdá*ból. Hatévi száműzetés után értesültem, hogy kizártak a pártból, melynek egyik alapítója vagyok, s ezzel kizártak a munkásmozgalomból is, ahol 1910 óta annyi nehéz és veszélyes frontszakaszon harcoltam. Nem kell magyaráznom Magának, hogy ez számomra milyen csapás. Egyidejűleg rövid úton eltávolítottak Krasznodárból: három napot adtak ügyeim lebonyolítására, s a csomagolásra, ami, minthogy vagy kétezer könyv volt a könyvtáramban, elég rövid határidő, s utána idehoztak. Ez a városka a kínai határ közelében, a Tien-San hegység egyik völgyében fekszik, vagy 900 méter magasságban, s bizony nekem 71 éves koromban elég bajos az itteni éghajlatot megszokni, nem szólva arról, hogy összes életviszonyaim alaposan megromlottak. A hirtelen hurcolkodásban a Maga levelei is elkeveredtek a könyvek között, a címét ilyen módon nem találtam, s bár nem egyszer gondoltam Magára, s arra, hogy milyen nehéz viszonyok közepette hogyan tartotta magát a víz felett, nem tudtam volna írni, ha most meg nem kapom levelét. Még jó, hogy nem utazott Krasznodárba, ahogy egyszer szándékában volt; megeshetett volna, hogy odajön és én 3000 km-rel keletebbre vagyok. Ellenben arra gondoltam, hogy ha esetleg a tavasszal vagy a nyár elején Moszkvába utazom, esetleg ott találkozhatnánk, ha Maga a szokásos bevásárlását össze tudná ezzel hangolni. Persze, ez csak egy írás közben támadt ötlet, melynek megvalósulása elég körülményes és bajos.

Szóval így vagyunk. Még jó, hogy nem vagyok elkényeztetve, különben nem bírtam volna ki ezt a sok herce-hurcát. Persze, így sem könnyű.

Ha néha írni fog, mindig megörvendeztet soraival s én természetesen válaszolok. Még egyszer a legjobbakat kívánom az új esztendőre, s a kedves Férjét is melegen üdvözlöm. Most, hogy kényszerű hallgatásom okát ismeri, megérti, hogy a levelezés megszakadása bizonyos fokig, ahogy hivatalosan mondani szokás, „rajtam kívül eső okokból" történt.

Minden jót, főleg jó egészséget és jó munkát kívánok, meleg kommunista üdvözlettel:

Rákosi Mátyás s.k.

Bizottság 1966. április 28-án áldását adta arra, hogy Rákosi Mátyást Arzamaszba költöztessék. 1967. február végi szovjetunióbeli tárgyalásain szemtől szembe vetette fel Brezsnyevnek és Andropovnak a magyar vezetés megbocsátó szándékát. Brezsnyev elutasítóan reagált. Kijelentette: Rákosi nem probléma számukra: fél éve nem is írt. Kádár erre a válaszra várt. Rákosi kinn maradt, de most már nem a magyar szervek kifejezett kérésére. Egy szívességgel kevesebbet kellett viszonozni a szovjeteknek.

A hazatérés előkészítése természetesen ezek után lelassult. Újabb tíz hónapnak kellett eltelnie ahhoz, hogy a házaspár Gorkijba költözhessen. Lassan az „öregben" is megérlelődött a hajlam a kompromisszumra. 1968. január 9-én sor került Moszkva mellett az Aczél Györggyel és Sándor Józseffel való találkozásra, és másnap megírta a közéleti szereplésről való lemondó nyilatkozatot.

Andropovot azonban ez sem hatotta meg. Ő arra figyelmeztette az MSZMP PB-t, hogy Rákosi kora és betegsége ellenére csak az alkalmat keresi, hogy fellépjen a magyar és a szovjet vezetők ellen. Erre a Politikai Bizottság 1968. február 6-án halasztó döntést hozott. Nyár lett, mire Komócsin Zoltán a testület megbízásával az SZKP vezető szerveihez fordult hivatalos állásfoglalásért a hazahozatala ügyében. A július végi kedvező válasz azonban későn érkezett, s az 1968. augusztus 21-i csehszlovákiai bevonulás lehetetlenné tett minden hazatelepítési akciót. Ezt még Rákosi Mátyásnak sem kellett megmagyarázni.

Egy levélben 1968. szeptember 23-án így írt: „Otthonról azt sejtetik, hogy az én hazautazásomat talán a Csehországban történtek halasztották el, de ezt is nagyon határozatlanul írják, lehet benne valami." Hogy mi volt a véleménye a bevonulásról? Íme: „Én nagyon meg voltam elégedve azzal, hogy a mieink nem vártak, amíg Prágában is olyan eseményekre kerül sor, mint nálunk 1956-ban Pesten, hanem idejekorán közbeléptek. Az imperialistákat eszi a méreg, ami magában véve mutatja, hogy milyen helyes volt ez az akció. Lehet, hogy én türelmetlen vagyok, de nagyon lassúnak találom Dubcekék munkáját, igen szőrmentében kezelik az ellenforradalom szálláscsinálóit. Ennek dacára remélem, hogy lassan, de ott is berázódnak a dolgok."

Hosszú évek óta ez volt az első eset, hogy Rákosi Mátyás és a hazai vezetők nézetei közel voltak egymáshoz. A Pesten élő családtagok nem is értették, miért kell olyan hosszan kivárni a bevonulás után a hazahozatal lebonyolításával. Bíró Ferenc szeptemberben interveniált az ügyben Fock Jenő miniszterelnöknél. Rákosi bölcsebb és türelmesebb volt, szeptemberben beutalót kapott, majd újabb kórházi kezelés következett. Csak innen, december 9-én küldött sürgető levelet a szovjet és a magyar miniszterelnöknek, valamint Brezsnyev első titkárnak. Erről aztán eszükbe jutott a pártközpontiaknak is, hogy adósságuk van Rákosi Mátyással szemben. Biszku Béla 1969 elejére összehívta az egy évvel

KÁDÁR JÁNOS ÉS LEONYID ILJICS BREZSNYEV VADÁSZATON
Bal oldalon Nyikolaj Viktorovics Podgornij. Soponya, 1965. január 31.

Remények – csalódások

Részletek Rákosi Mátyás leveleiből

1965. augusztus 15.

Májusban voltak nálam fiatal magyarok, s elmondták, hogy a prolik között is van már morgás, ahogy ők mondták, a „maszek-szocializmus" miatt. Pesten például egyre több spekuláló kulák vásárol öröklakást, s megőrizve falusi kapcsolatait, lendületesen spekulál a falu és város között. Mindez nem volna veszedelmes, ha komoly ideológiai és adminisztratív harc folyna ellene. Ettől azonban otthon félnek, mint ördög a tömjénfüsttől. „Nálunk nem lesz igazi, harcos, keménykezű vezetés" – mondotta Kádár tavasszal. Ennek a szellemnek egyik megnyilvánulása, hogy Magyarország a népszaporodás tekintetében a világon az utolsó helyre csökkent. Lényegében megállt a népszaporodás, s 15–16 év múlva ebből a termelésben, tudományban, honvédelemben nem lesz utánpótlás. Mindenki „élni akarja az életét", hogy mi lesz később, egyebek között saját öregkorára, azzal a zöm nem törődik.

1966. július 22.

Őszintén szólva már magam is kezdem hinni, hogy hetvenöt évem és egyre fokozódó rokkantságom dacára valami a szocializmusra rendkívül veszedelmes lény vagyok. A testvéremnek nem engedélyezték, hogy meglátogasson, a leveleimet ugyanúgy cenzúrázzák, mint 8–10 év előtt, lelkiismeretesen lenyalják róluk a bélyeget, hogy nincs-e alatta valami felforgatásra vonatkozó titkos üzenet, stb.

1966. november 28. Tokmak

Rákosi Münnich Ferencről

Például Münnich tényleg a kommunista párt alapító tagja. Ő egy jómódú, vidéki állatorvosnak a fia, olyan jómódú, hogy önkéntesi évét a huszároknál szolgálta le, ami annyit jelent, hogy saját költségén és saját lován szolgált. Mint hadnagy, fogságba esett, s ott egy kártyázás alkalmával, állítólag italosan, összekapott partnerével, egy főhadnaggyal, s ebből verekedés származott. Minthogy felettesét megpofozta, a titkos tiszti becsületbíróság bojkottálta, s így odakerült azok közé, akiket, mint bolsevikeket bojkottáltak: Kun Bélához, Seidler Ernőhöz, stb. Ez a tomszki hadifogolytáborban volt. Ez volt M. belépője a mozgalomba 31 éves korában.

korábban kijelölt ötfős bizottságot, majd az azóta történt eseményekkel kibővített jelentését február 18-án a Politikai Bizottság elé terjesztette.

A KÁDÁRI TAKTIKA

Mire az „öreg száműzött" hazaengedési ügye az MSZMP Központi Bizottsága elé került, 1969 márciusát írták. Az ülésen váratlan dolog történt: a hazahozatal ellen hárman is tiltakoztak, ami elég volt Kádárnak, hogy újra halasztó hatályú, elvi döntéssel is megelégedjen. S hogy mi történt ezután? Az, ami hosszú éveken át mindig. Rákosi Mátyás írta tovább leveleit a szovjet és a magyar vezetőknek, ismerőseinek, családtagjainak. A magyar politikai vezetés pedig félretette az ügyet, és ismét eltelt egy év.

1970. február 10-én aztán végre a Politikai Bizottság meghozta döntését: *áprilisban hazahozzák a volt pártvezetőt és feleségét,* melyről tájékoztatták a párttagságot is. Az előkészítés természetesen elhúzódott, így mire a lebonyolítás technikai részletei a KB Titkársága elé kerültek, május közepe lett. Rákosinak mindössze egy olyan nyilatkozatot kellett aláírnia, amelyben kötelezettséget vállal egy, a házi őrizethez kísértetiesen hasonlító állapot tudomásulvételéről. Az aláírásért Borbándi János és Harangozó Szilveszter utazott Moszkvába. Rákosi végighallgatta a nyilatkozat felolvasását, majd keserűen kijelentette, hogy ezek a feltételek rosszabbak, mint amilyenek között a Szovjetunióban él. Elkérte a szöveget és gondolkodási időt kért. Egy óra múlva elutasító válasszal tért vissza. Minden bizonnyal tudta, hogy utolsó esélyéről mondott le.

Itthon a Politikai Bizottság június 2-án hallgatta meg a kiküldöttek beszámolóját. Borbándi János és Harangozó Szilveszter szerint Rákosi itthon még mindig politizálni akar, a hazatérés feltételein ezért nem célszerű változtatni. A testület rádöbbent, hogy kínos helyzetbe került. A szovjet fél felkészítve, a párttagság tájékoztatva, a lakóhely kijelölve és berendezve – mindent biztosra vettek, és tessék, Rákosi Mátyás megint keresztülhúzta számításukat.

Ezt az embert nem lehetett megtörni, nem lehetett elevenen eltemetni, még a világ végén is az maradt, aki volt, olyan kommunista, aki nem fogadta el az új kurzust és annak könyörületét. Mit tegyenek? Vonassák vissza a Központi Bizottsággal a döntést? Nem, abból botrány lenne! Engedjenek a rendőri felügyeletből? Ezt sem tehetik, hiszen elég egy nyilatkozat valamelyik külföldi lapnak és a hazugság, hogy a kádári művet az öreg ellenlábas is elfogadta, összeomlik. Itt már szembenézésről, nyílt vitáról tizennégy év után nem lehetett szó. A nagyvilág előtt a Rákosi-ügyet képtelenség megmagyarázni, csak elhallgatni lehet. Vagy aláírja a nyilatkozatot, vagy ott marad, ahol van. Aki pedig a határozat végrehajtása felől érdeklődik, annak meg kell mondani, hogy folyamatban van.

Rákosi Mátyás 1968. január 10-i lemondó nyilatkozata

Az a szándékom, hogy úgy élek, mint a többi öreg nyugdíjas, azzal a különbséggel, hogy politizálni nem kívánok, bár a párt politikáját helyeslem. Egyben szeretném súlyos szívbajomat és a szürke hályogot normális viszonyok között gyógyítani, mert itt hónapokig tartott például, amíg szemeimmel végre megfelelő szakorvos elé kerültem. Végül, de nem utolsósorban szeretnék visszaemlékezéseimen dolgozni, ami itt nem lehetséges, viszont a magyar kommunista mozgalom egyes szakaszait, például Lenin működésének magyar vonatkozásait – mint közvetlen munkatársa – én ismerem legjobban, s érdemes lerögzíteni őket. S nem utolsósorban szeretném annyi hányattatás után hazámban, hozzátartozóim közelében leélni hátralevő időmet.

KOMÓCSIN ZOLTÁN ÉS KÁDÁR JÁNOS a munkáspártok konzultatív találkozójának első napján, Budapesten, 1968. február 26.

Rákosi Mátyás 1969. november 18-i levele Csrepka Teréznek (részlet)

A *Pravda* november 1-i száma a harmadik oldalon közölte a fényképemet, illetve Lenin fényképét, amint 1920 nyarán a Kommunista Internacionálé delegátusával beszélgetve megy a petrográdi utcán. A fényképen tőle jobbra menetelő fiatalember, cigarettával a kezében, én vagyok, de ezt már rajtam kívül valószínűleg senki sem tudja, mert a Komintern II. kongresszusának delegátusai közül nem igen vannak már életben. Tartok tőle, hogy a *Pravda* szerkesztősége, ha tudta volna, hogy én is rajta vagyok a képen, nem hozta volna le a fotográfiát.

A SZOVJET MEGSZÁLLÁS ELLEN TILTAKOZÓ FIATALOK PRÁGÁBAN, a Vencel téren, 1968. augusztus 21.

BORBÁNDI JÁNOS

Agónia

Rákosi Mátyás életének utolsó rövid szakasza és a temetése sokáig tabu maradt. A rendszerváltás után azonban egymást követték a különféle írások, amelyek vele foglalkoztak.

Ezek után csak a szomorú, meddő levélváltás maradt hátra. Szeptemberben még egy utolsó levélsorozat megy Brezsnyevhez, Kosziginhez és Szuszlovhoz, októberben az MSZMP Központi Bizottságához, aztán vége. Már csak Rákosi Mátyásné és a rokonok igyekeznek valakit elérni.

A november 27-i szívinfarktusból már nem épült fel. Állapota fokozatosan romlott, 1971. január 26-án újabb szívroham következett be, s Rákosi Mátyás 1971. február 5-én, életének 79. évében elhunyt. Hamvai hazahozatalával és a temetéssel kapcsolatos teendőket az apparátus profi módon bonyolította le.

A részletekről a párt Központi Titkársága döntött. A halálhírről rövid közlemény jelent meg. A hamvasztás a Szovjetunióban történt. A temetésre február 16-án a család kérésére az elhunyt utolsó kívánsága szerint idehaza került sor, a lehető legnagyobb diszkrécióval, szűk családi körben, rendőrségi biztosítással. A ravatalnál Bíró Ferenc mondott gyászbeszédet. Az alkalomra Budapestre érkezett az özvegy, akit az SZKP illetékeseinek döntése értelmében hamarosan Moszkvába költöztettek, és kiemelt nyugdíjban részesítettek. A történtekről szóló jelentést 1971. február 23-án a Politikai Bizottság, április 29-én a Központi Bizottság tudomásul vette.

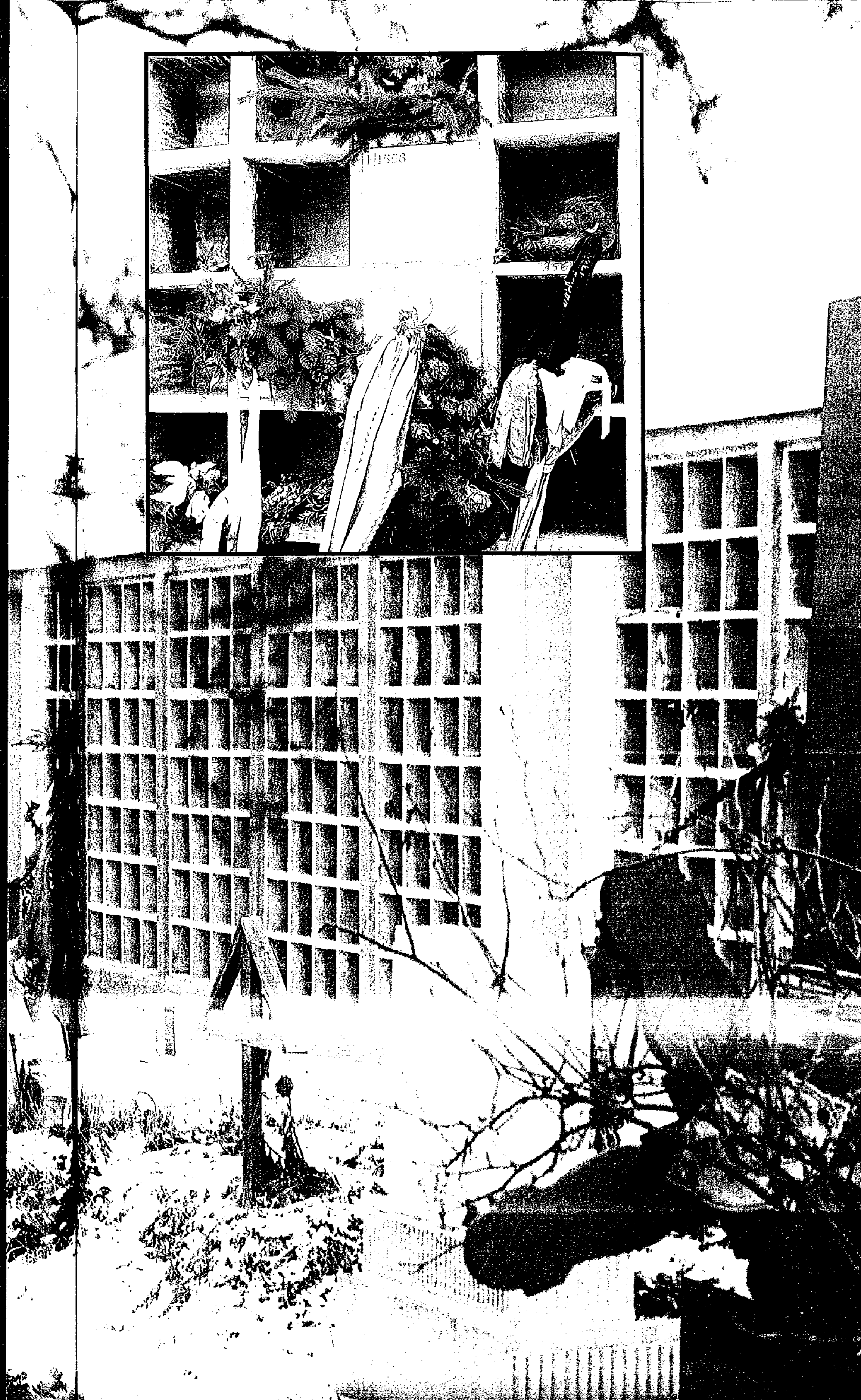
TITKOLÓZÁS

A temetés után az ügy teljes itthoni dokumentációja, az úgynevezett „R" dossziék mint rejtegetni való, szigorúan titkos anyagok, Kádár János páncélszekrényébe kerültek, és ő onnan nem is adta ki. Csak Kádár halála után, 1990 júniusában kerültek a Politikatörténeti Intézet levéltárába.

Rákosi Mátyás memoárjának ennél kalandosabb útja volt a megjelenésig. Egy ideig az özvegy és annak első házasságából származó fia őrizte, de az SZKP és a KGB ismételt kérésére a több bőröndnyi hátrahagyott iratanyagot átadták hivatalos szerveknek. A magyar nyelvű emlékiratból orosz fordítás készült. A kéziratról a magyar vezetők is tudtak. Kádár János igyekezett hozzájutni, de pontosan nem tudjuk, hogy Brezsnyev teljesítette-e a kérést. Egyes források szerint 1972-es útja során elhozta a mikrofilmmásolatot, amit azonban hamarosan visszaküldtek Moszkvába. 1995 februárjában Rákosi Mátyás egyetlen élő fivére, Bíró Ferenc a Külügyminisztériumon keresztül kérte a kézirat megszerzését. Az első rész még abban az évben megérkezett, majd végül sikerült az egész anyagot megvásárolnia, így azt négy vaskos kötetben, harminc évvel szerzőjének halála után 2002-ben kiadták.

Legutóbb Rákosi Mátyás és Gerő Ernő – Aczél György és Nógrádi Sándor által 1962-ben végzett – meghallgatásának titkos hangszalagja került elő, amihez a nagyközönség már szintén hozzáférhet.

Biztosan tudjuk azonban, hogy sok irat ma is magánkézben van, melyek egyszer talán a levéltárba, és ezáltal nyilvánosságra kerülhetnek.

RÁKOSI MÁTYÁS SÍRHELYE
a Farkasréti temetőben

Rákosi rokonainak 1970. december 10-i levele Kádár Jánoshoz

Kedves Kádár Elvtárs!

Ismét Önhöz fordulunk fivérünk, Rákosi Mátyás hazatérése ügyében. Erre a lépésünkre fivérünk feleségének ma érkezett levele adott okot. Legyen szabad idéznünk e levélből az erre vonatkozó kivonatot:

„Nagyon kérlek benneteket, forduljatok a magyar hatóságokhoz, hogy engedélyezzék Mátyás visszatérését hazájába. Itt nincs senki, aki törődne velünk. Beállt a zord idő. Mi, mindketten tehetetlen öregemberek vagyunk. Nincs, aki elmenne gyógyszerért. Az utak jegesek, ha kilépsz, kéz vagy lábtöréstől való félelem fog el. Látásom is mindinkább romlik, este már rosszul látok.

Elnézéseteket kérem, hogy nem vidám dolgokról írok, de sajnos így állunk."

E levél feladása óta helyzetük válságossá vált. Jelenleg fivérünk kórházban fekszik, súlyos szívinfarktussal. Ez az ő magas életkorában – 79 év – rendkívül életveszélyes.

Mi, Rákosi Mátyás nővérei és fivérei, nagyon kérjük Önt, Kádár elvtárs, arra, hogy az MSZMP Központi Bizottsága ez év áprilisi határo- [illegible] Rákosi Mátyás hazatérését. Idehaza mi, közvetlen hozzátartozói, segítséget tudnánk nyújtani a két beteg, tehetetlen embernek.

Ez a jó hír kétségtelenül morális segítséget nyújtana neki ahhoz, hogy átvészelje nagyon súlyos állapotát.

Mi, Kádár elvtárs, szocialista humanitásában reménykedve, várjuk szíves intézkedését és maradunk elvtársi tisztelettel Ön iránt.

özv. Bányai Zoltánné / Bíró Zoltán
özv. Csillag Miklósné / Bíró Ferenc

Közzétette Bíró Eugénia *Száműzetésben* című könyvében

Kronológia

1953. június 13–16. Moszkvában – Sztálin halála után – Rákosit a szovjet vezetők addigi politikájáért keményen megbírálják, megszüntetik egyeduralmát, a miniszterelnöki tisztséget át kell adnia Nagy Imrének.

1953. június 27–28. Az MDP Központi Vezetőségének ülése. Önkritikát gyakorol, bevallja, hogy felelősség terheli a klikkszerű vezetés és a törvénytelenségek kialakulásában. Beválasztják a Politikai Bizottságba. Megszüntetik a főtitkári tisztséget. Ezután első titkárként vezeti a pártot.

1953. július 4. Kimarad a Nagy Imre-kormányból.

1953. július 8. Moszkvában az önbírálat viszszafogására intik őt és Nagy Imrét.

1953. július 11. A budapesti pártaktíva-értekezleten referátumában a nehézipar fejlesztésének és a kulákság elleni harc folytatásának hangsúlyozásával már e szerint interpretálja a kormányprogramot.

1953. augusztus 17. Zöld utat ad Kállai Gyula ügye felülvizsgálatának.

1953. július–szeptember A júniusi fordulat magyarázására irányuló párton belüli propagandát ő irányítja.

1953. október 31. Kibővített KV-ülésen a baloldali szektaszellem elleni fellépést sürgeti referátumában.

1953 karácsony körül Moszkvában kölcsönért „kilincsel" a magyar gazdaság fizetőképességének megőrzése érdekében.

1954. március 20. A Politikai Bizottságban élesen bírálják Rákosi kongresszusi téziseit, mert az „elkeni" a hibákat.

1954. május eleje Az SZKP és az MDP vezetőinek újabb találkozóján az „új szakasz" politikája megerősítést nyer. Elfogadja a vele szemben megfogalmazott szovjet kritikát.

1954. április 10. A PB-ülésen vereséget szenved az őt támadó – Kovács Istvántól származó – feljegyzés vitájában.

1954. május 12. Nagy Imre és Gerő Ernő mellett tagja lesz a Rehabilitációs Bizottságnak.

1954. május 19. A Politikai Bizottság ülésén élesen szembehelyezkedik Nagy Imrének a politikai intézményrendszer reformjára vonatkozó terveivel.

1954. május 24–30. Az MDP III. kongresszusa. A KV referátumát Rákosi tartja. Első titkár marad, beválasztják a párt vezető testületeibe.

1954. október 1–3. A Központi Vezetőség előtt lelkes hangnemben áll ki a gazdaságirányítás átalakításának programjáért.

1954. október 23–24. A Hazafias Népfront alakuló kongresszusán a szervezet alelnökévé választják.

1954. november 29. Hazaérkezik közel két hónapos szovjetunióbeli gyógykezeléséről.

1954. december 1. A Politikai Bizottság ülésén a szovjet vezetés támogatásának tudtával ismét támadást indít Nagy Imre ellen. A belpolitikai bizonytalanságokért a miniszterelnököt teszi felelőssé.

1954. december 9. A Politikai Bizottság Rákosi pártjára áll, és elutasítja Nagy Imre javaslatát a Központi Vezetőség összehívására.

1955. január 8. Rákosi pozícióját Moszkvában az SZKP Elnöksége is megerősíti. Nagy Imrét élesen bírálják, önkritikára akarják rávenni, amelyet azonban elutasít.

1955. március 2–4. Az MDP KV az új szakasz politikájáról visszatér a Rákosi nevével fémjelzett felfogáshoz.

1955. március 10. Gerő és Nagy kikerül, ő marad a Rehabilitációs Bizottságban.

1955. április 15. Az előző napi KV-ülés határozatának megfelelően Rákosi értesíti Dobi Istvánt arról, hogy Nagy Imrét le kell váltania miniszterelnöki posztjáról.

1955. június 4–6. Hegedüs Andrással Bukarestbe utazik, ahol a szovjet vezetők közlik: Jugoszláviával a keleti tömbben mindenkinek megbékélésre kell törekednie.

1955. június 7–8. A Központi Vezetőség – beszámolóját követően – kiáll a Jugoszláviával való megbékélés politikája mellett.

1955. augusztus 8. Csepeli képviselői beszédében a jugoszláv–magyar viszony megromlásáért a felelősséget Péter Gáborra, az ÁVH volt vezetőjére és „bandájára" hárítja.

1955. augusztus 21. Felkeresi a budapesti jugoszláv nagykövetségen Svetozar Vukmanovićot és a két ország közötti viszony normalizálásáról tárgyal.

1955. november 9–12. A Központi Vezetőség ülésén hangsúlyozza: a márciusi döntés határkő a párt életében. Folytatni kell a harcot a jobboldaliság ellen.

1955. december 23–28. Részt vesz a Román Munkáspárt II. kongresszusán. Szovjet figyelmeztetésre nem szól a romániai magyarok helyzetéről.

1956. február 14–25. Az SZKP XX. kongresszusának magyar küldöttségét Rákosi vezeti.

1956. március 12–13. Az MDP Központi Vezetőségének ülésén, bár sokan bírálják beszámolóját a XX. kongresszusról, a határozat mégis az első titkár nézeteit tükrözi.

1956. március 27. Egerben a megyei pártaktíván bejelenti, hogy Rajk László és társai koncepciós per áldozatai lettek.

1956. május 18. Utolsó nyilvános fellépése a budapesti pártaktívaülésen. Önkritikát gyakorol: a hiba az volt, hogy az ÁVH feletti ellenőrzési rendszert nem dolgozták ki.

1956. június 22–23. A magyar delegáció vezetője a KGST moszkvai csúcsértekezletén.

1956. június 30. Az MDP Központi Vezetősége Rákosi beszámolója alapján elítéli a Petőfi Kör pártellenes megnyilvánulásait.

1956. július 18. Az MDP KV a Budapestre érkezett Mikojan intenciói alapján Rákosi Mátyást fölmenti első titkári tiszte és politikai bizottsági tagsága alól.

1956. július 26. Elhagyja Magyarországot. Feleségével, orvosával kormánygépen Moszkvába repül.

1956. augusztustól A Fekete-tenger melletti Szimejizben üdül. Rendszeresen találkozik a Szovjetunió és a nemzetközi kommunista mozgalom ott tartózkodó vezetőivel.

1956. szeptember 23. Vorosilov Gerő Ernő társaságában közli: egyelőre nem térhet haza.

1956. szeptember vége A Moszkva melletti barvihai szanatóriumba költözik.

1956. október 23. A szovjet csapatok közbelépését javasolja Hruscsovnak.

1956. november eleje A Moszkvába menekült volt vezetőkkel együtt részt vesz a szovjet rendcsinálási tervek előkészítésében.

1957. január 14. Rákosi levélben kéri az Elnöki Tanács és az Országgyűlés elnökét, hogy tegyék lehetővé részvételét a testületek munkájában.

1957. február 26. Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága úgy dönt, hogy Rákosi Mátyás öt évig nem térhet haza Magyarországra.

Kronológia (folytatás)

1957. március 20–28. A magyar párt- és kormányküldöttség Moszkvában megállapodik a szovjet vezetéssel a volt főtitkár Szovjetunióban tartásáról.

1957. március 25. Rákosi Hruscsovhoz írt levelében teljes politikai reaktivizálását követeli.

1957. április 18. Az SZKP Központi Bizottsága határozatban erősíti meg a magyar pártvezetőkkel való megállapodást a kinntartásáról.

1957. augusztus vége Moszkvából – feleségével együtt – a Fekete-tenger közelében fekvő Krasznodarba költöztetik.

1958. január 24. Az MSZMP Központi Bizottsága módosítja korábbi döntését, és Rákosi Mátyást meghatározatlan időre száműzi.

1959. október 10. Felkeresi Boldoczki János moszkvai magyar nagykövet és a magyar pártvezetés nevében politikai tevékenységéről való lemondó nyilatkozat megírására kéri. Rákosi betegségére való hivatkozással nem teljesíti a kérést.

1959. november 20. Az MSZMP Központi Bizottsága megerősíti korábbi döntését, és úgy határoz, hogy Rákosi maradjon ott, ahol van.

1960. június 27. Egészségügyi okokra hivatkozva Moszkvába utazik, de néhány nap múlva visszatér Krasznodarba.

1960. augusztus 10. A moszkvai utat Aczél György és Nógrádi Sándor személyesen kéri számon tőle.

1960. november 1. Az MSZMP Politikai Bizottsága úgy dönt, hogy ha Rákosi Mátyás engedély nélkül elhagyja a számára kijelölt lakóhelyet, önálló levelezést folytat, engedély nélküli kapcsolatokat tart fenn, akkor fegyelmi eljárást kell indítani ellene. Egyben a testület felfüggeszti párttagsága gyakorlásának jogait.

1962. július 2. Az 1950-es törvénysértéseivel kapcsolatos pártvizsgálat keretében Aczél György és Nógrádi Sándor Moszkvában meghallgatja a volt főtitkárt.

1962. augusztus 14–16. Az MSZMP központi bizottsági ülése a törvénysértési perek „lezárásáról". Rákosi Mátyást 16-án kizárják a pártból.

1962. szeptember közepe Feleségével együtt a kirgiz fővárostól, Frunzétől 80 km-re fekvő Tokmakba költöztetik.

1964. május Miután hasztalan írja leveleit Hruscsovnak, most Brezsnyevhez és Mikojanhoz fordul, hogy engedélyezzék más szocialista országba való letelepedését és gyógykezelését.

1964. július eleje Rákosi Mátyásné Moszkvába utazik, és kihallgatást kér Szuszlovtól. Az SZKP KB Elnöksége megvitatja Rákosi ügyét. Közlik Rákosinéval: engedély nélkül ő sem hagyhatja el a számára kijelölt helyet.

1964. augusztus Rákosi és felesége egy hónapos gyógyüdülésben részesül Kiszlovodszkban.

1965. augusztus 20. A házaspár újabb egy hónapos beutalót kap gyógyüdülésre az Iszik-köl tó partján lévő Csolpon-Ata üdülőhelyre.

1965. november 23. Az MSZMP Politikai Bizottsága elvben egyetért azzal, hogy Rákosi Mátyás egészségi állapotának jobban megfelelő klímájú, de nem centrum közelében fekvő helyre költözzön.

1966. április 26. Az MSZMP PB elfogadja a szovjet javaslatot, hogy ez a város Arzamasz legyen.

1966 nyara A Rákosi házaspár ismét megkapja egy hónapos beutalóját Csolpon-Atába.

1966. október 3. Arzamaszba költöznek, a Vakok- és Gyengénlátók Házában kapnak elhelyezést.

1967. február 26. A Szovjetunióban tartózkodó Kádár János egy vadászaton felveti Brezsnyevnek Rákosi Mátyás hazahozatalának kérdését. Brezsnyev közli: Rákosi nem probléma a számukra.

1967 nyara Az üdülőhely ezúttal Kiszlovodszk.

1967. december 5. A házaspár Arzamaszból Gorkijba költözik, a külföldiek számára fenntartott városrészbe.

1968. január 9. Aczél György és Sándor József megbeszélést folytat Rákosival esetleges hazatérése feltételeiről. Rákosi levelében lemond a politikai tevékenységről.

1968. február 6. Az MSZMP Politikai Bizottsága – kockázatosnak tartva az akciót – halasztó döntést hoz Rákosi hazahozatala ügyében.

1969. február 18. Az MSZMP Politikai Bizottsága újra foglalkozik az üggyel és úgy dönt, hogy azt a Központi Bizottság elé terjeszti.

1969. március 6. Az MSZMP Központi Bizottságában többen fenntartásokkal élnek a hazatéréssel kapcsolatban. A testület így csak elvben járul hozzá a hazaköltöztetéshez, a konkrét időpont kijelölését a Politikai Bizottságra bízza.

1969. április Rákosi felveti Gorkij hivatalos szerveinek és magyarországi rokonainak nyugdíjazása elintézését.

1969. december 31. Idehaza a nyugdíjazás ügyében eljárni igyekvő Bíró Ferencet (Rákosi fivérét) rendőri figyelmeztetésben részesítik.

1970. február 10. Az MSZMP Politikai Bizottsága elhatározza, hogy az év első felében hazaköltözteti Rákosi Mátyást.

1970. április 16. Az MSZMP Központi Bizottsága tudomásul veszi a PB február 10-i határozatát.

1970. május 18. Borbándi János és Harangozó Szilveszter Moszkvában olyan dokumentum aláírására kérik Rákosit, amelyben tudomásul veszi, hogy itthon lényegében házi őrizetben kell élnie. Rákosi megtagadja az aláírást.

1970 májusától Rákosi ismét levelekkel ostromolja az MSZMP vezetését hazatérése érdekében.

1970. június 2. Az MSZMP Politikai Bizottsága úgy dönt, hogy a hazahozatalt illetően további kezdeményező lépést nem tesz, a Központi Bizottság határozatának végrehajtását felfüggeszti.

1970. november 12. Az MSZMP Központi Bizottsága jóváhagyja a PB döntését arról, hogy a hazaköltözésről csak az itthoni elhelyezésről szóló kötelezettségvállalás aláírása után lehet szó.

1970. november 27. A kivizsgálásra érkező Rákosi Mátyást Gorkij 3. számú kórházában tartják.

1970. december 2. A kórházi ágyon szívrohamot kap.

1971. január 28. Veseműtétet hajtanak végre rajta.

1971. február 5. 17 óra Rákosi Mátyás 79. életévében meghal.

1971. február 16. 15 óra Temetésére Budapesten, szűk családi körben kerül sor.

1971. február 23. Az MSZMP Politikai Bizottsága tudomásul veszi Biszku Béla jelentését a gyászszertartás előkészítéséről és lebonyolításáról. Az előterjesztés szerint a temetés „minden bonyodalom nélkül" zajlott le.

Irodalom

Baráth Magdolna–Feitl István (szerk.): *Lehallgatott kihallgatások*. Rákosi és Gerő pártvizsgálatának titkos hangszalagjai, 1962. Napvilág, ÁBTL, Budapest, 2013.

Bíró Eugénia: *Száműzetésben*. Littoria, Budapest, 1994.

Feitl István: Rákosi Mátyás fellebbezése a Magyar Szocialista Munkáspárt VIII. kongresszusához (1962. november 6.) In.: *Múltunk*, 1991. 4. szám.

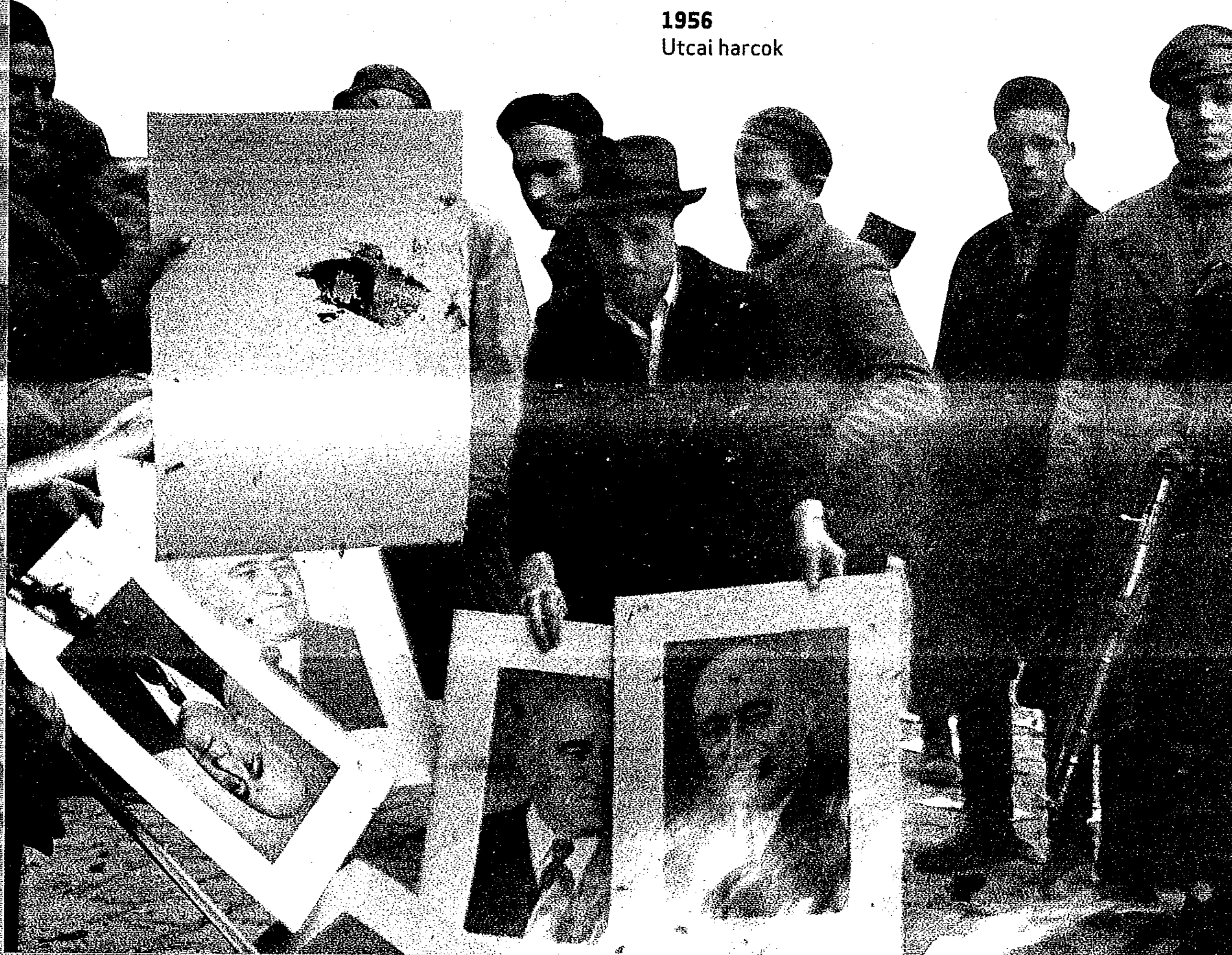
Feitl István: *A bukott Rákosi*. Politikatörténeti Alapítvány, Budapest, 1993.

Feitl István: Rákosi és Kádár. In.: Kádár János és a 20. századi magyar történelem. (Szerk.: Földes György–Mitrovits Miklós) *Politikatörténeti Füzetek*, 33. Napvilág, Budapest, 2012.

Feitl–Gelléri né–Sipos: *Rákosi Mátyás: Visszaemlékezések, 1940–1956*. 1–2. kötet. Napvilág, Budapest, 1997.

Feitl–Gelleriné–Lázár–Sipos: *Rákosi Mátyás: Visszaemlékezések, 1892–1925*. 1–2. kötet. Napvilág, Budapest, 2002.

Pünkösti Árpád: *Rákosi, Sztálin legjobb tanítványa*. Európa, Budapest, 2004.

1956
Utcai harcok

Tartalom

A sorozat főszerkesztője Csorba László

Szerkesztő Koronczai-Fekete Viktória

Képszerkesztő Török Ágnes

Kiadói programvezető Szuba Jolanta

Kiadói programkoordinátor Balázsi Szilvia

A képek forrása
BTM Kiscelli Múzeum Fényképgyűjtemény és Plakátgyűjtemény,
CULTiRiS Kulturális Képügynökség, fortepan.hu,
Magyar Nemzeti Múzeum, MTI,
Országos Széchényi Könyvtár

ISBN 978-963-09-8458-4

Felelős kiadó Kocsis András Sándor
a Kossuth Kiadó Zrt. elnök-vezérigazgatója
A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja

Műszaki vezető Papp Miklós
Műszaki koordinátor Winter Angéla
Korrektor Török Mária
Nyomdai előkészítés Veres Ildikó
Képkidolgozás GMN-Color Digital Kft.

A nyomtatás és a kötés a debreceni nyomdászat több mint
négy évszázados hagyományait őrző Alföldi Nyomda Zrt. munkája
Felelős vezető György Géza vezérigazgató

www.kossuth.hu / e-mail: kiado@kossuth.hu

A MAGYAR TÖRTÉNELEM REJTÉLYEI

A SZENT KORONA – TÓTH ENDRE

SISI-LEGENDÁK – F. DÓZSA KATALIN

KI BOMBÁZTA KASSÁT? – ROMSICS IGNÁC

PETŐFI HALÁLA – HERMANN RÓBERT és KOVÁCS LÁSZLÓ

MIKOR VOLT A HONFOGLALÁS? – FODOR ISTVÁN

AZ ÁRPÁD-HÁZI KIRÁLYSÍROK – BICZÓ PIROSKA

A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCS – BÁLINT CSANÁD

A ZICHY-GYÉMÁNTOK – HERMANN RÓBERT

BÁTHORY ERZSÉBET – BŰNÖS VAGY ÁLDOZAT? – VÁRKONYI GÁBOR

MÁTYÁS, A RENESZÁNSZ KIRÁLY – BUZÁS GERGELY

AZ OSTROMLOTT BUDAPEST KÉT TITKA – UNGVÁRY KRISZTIÁN

AZ ÁRPÁD-HÁZ KIHALÁSA – ZSOLDOS ATTILA

A BUJDOSÓ RÁKÓCZI – TÓTH FERENC

KÁROLYI, A VÖRÖS GRÓF – HAJDU TIBOR

WALLENBERG ELTŰNÉSE – BERN ANDREA

A SZÁMŰZÖTT RÁKOSI – FEITL ISTVÁN

A MOHÁCSI VÉSZ – B. SZABÓ JÁNOS

KUFSTEIN, A MEGTORLÁSOK JELKÉPE – FÓNAGY ZOLTÁN

SZÉCHENYI DÖBLINGBEN – CSORBA LÁSZLÓ

TRIANON – ZEIDLER MIKLÓS

KOSSUTH KIADÓ

www.kossuth.hu | kiado@kossuth.hu

1490 Ft

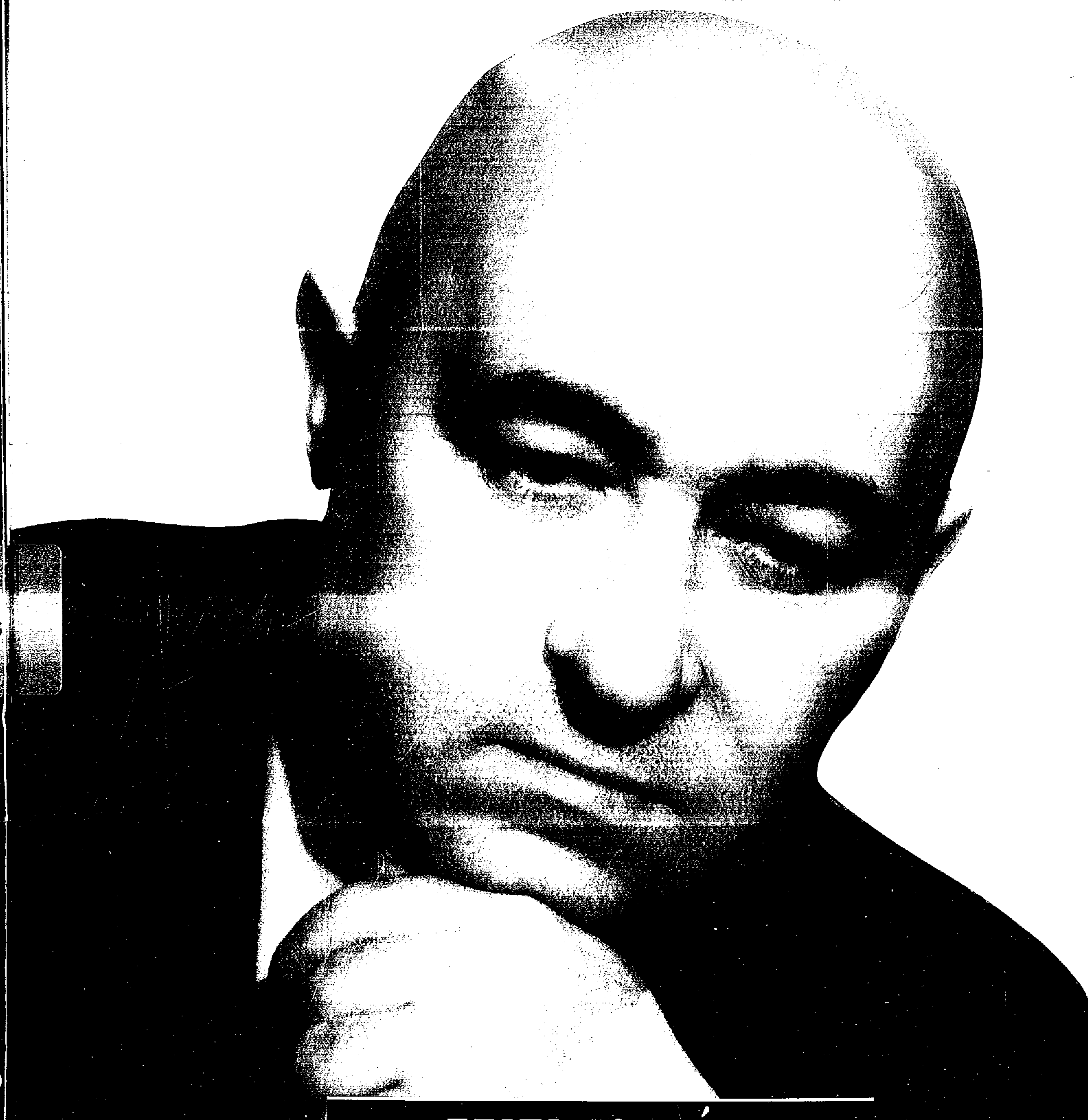

YAR TÖRTÉNELEM REJTÉLYEI A SZÁMŰZÖTT RÁKOSI

A MAGYAR TÖRTÉNELEM REJTÉLYEI

A SZÁMŰZÖTT RÁKOSI

FEITL ISTVÁN